

Researcher: Social Science Studies

(2017) Cilt 5, Sayı 10, s. 242-292

RSSS
ISSN:2148-2691

Yazı Öğretimi ve TTKB Dik Temel Abece

Namık Kemal SARIKAVAK¹

Özet

Bu makalenin amacı, Türk Milli Eğitim Dizgesi'nde uygulamaya konduğu dönemden bugüne değin ilkokul 1. sınıf Türkçe Dersi ilk okuma yazma programının yazı öğretiminde en son ve kesintisiz olarak 12 yıl boyunca sürdürülmüş bitişik eğik yazı uygulamasının yol açtığı sorunları ve bu konuda araştırmacılar tarafından ifade edilmiş olan çözüm önerilerini (birleştirerek ve özetleyerek) sıralamak ve nihayetinde yeni eğitim öğretim yılıyla birlikte uygulamaya geçilecek olan dik temel abecenin temel özelliklerini sunmaktır. Bunun için, son yıllarda araştırmacılarca ortaya konan çeşitli uygulamaların çıktılarının ne olduğu, neden böyle olduğu, yazı öğretiminin tarihsel süreçte (özet olarak) nasıl sürdürüldüğü ve bundan sonra da nasıl olması gerektiği hakkında nitel araştırma yöntemlerinden akademik inceleme, alan yazınsal tarama, bilimsel belirleme, gerçekçi bir değerlendirme ve mantıksal bir eleştiri yapılmış ve de bu konuda ileriye yönelik akademik bir görüş oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler

Türk Milli Eğitim Dizgesi,
Yazı Öğretimi,
Yazı Türleri,
Kurzif Yazı,
TTKB Dik Temel Abece.

Handwriting Teaching and TTKB Basic Roman Alphabet

Abstract

The purpose of this article, is to sort out the problems caused by the application of "cursive script" which has been carried out for 12 years without interruption in our National Education System of Turkish, from the period of application to today for Primary school 1st grade Turkish Lesson in the first reading and writing program and to present the basic properties of the Basic Roman Alphabet which will be put into practice along with the new school year. To this end, qualitative research, academic review, field literary description, scientific identification, realistic analysis of how various applications revealed by researchers in recent years, why it is, how the teaching of writing has been maintained in the historical process (in summary) An evaluation and logical criticism will be made, and an academic opinion will be developed on this issue.

Keywords

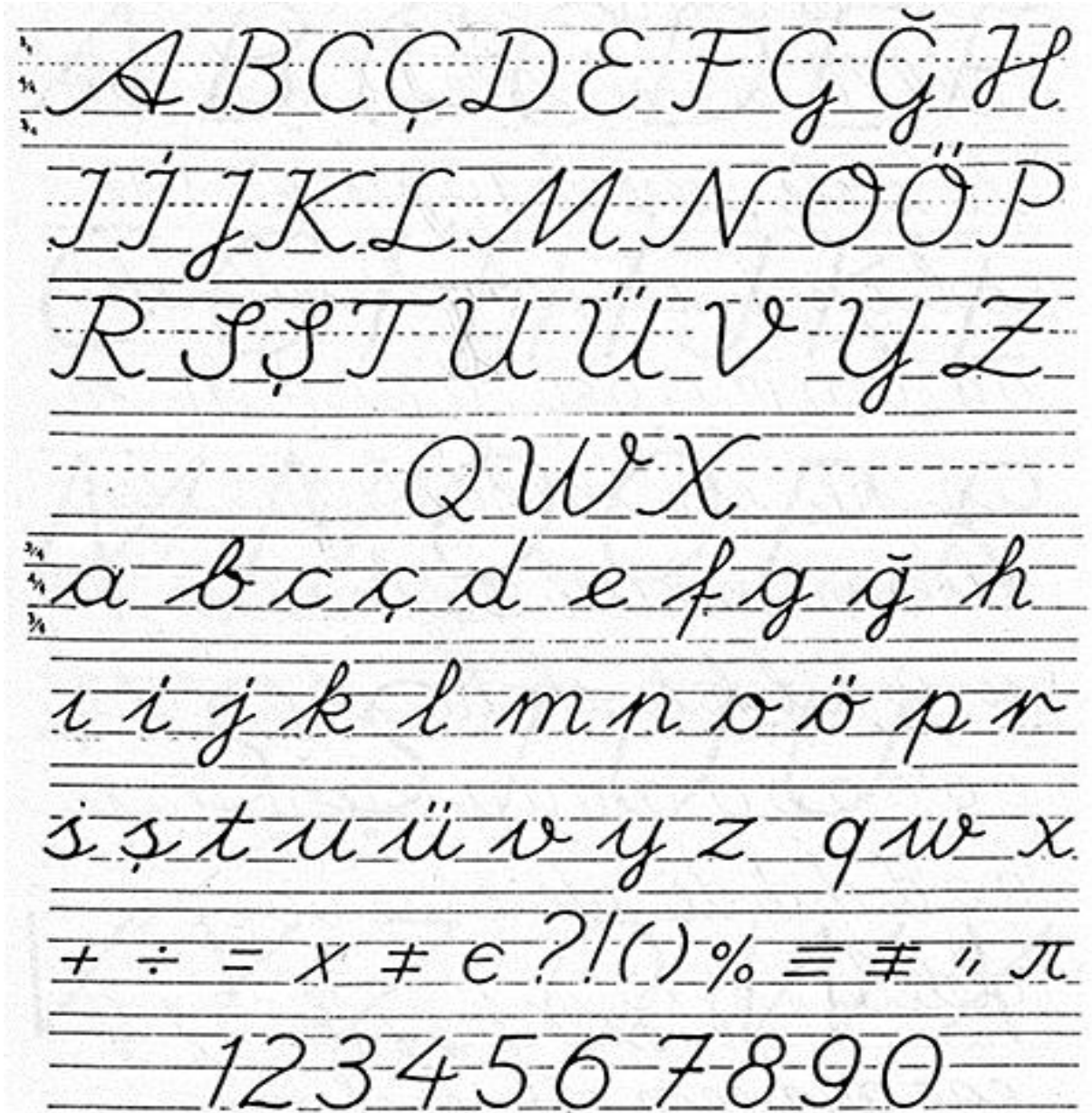
National Education System
of Turkish
Handwriting Teaching
Script Typefaces
Cursive Writing
Basic (Roman) Alphabet

¹ Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, namiks@hacettepe.edu.tr

GİRİŞ

Ülkemizde İlk Okuma Yazma Öğretiminde Son 12-13 Yıl

Türk Milli Eğitim Dizgesi'nde 2004-2005 eğitim öğretim yılından itibaren pilot uygulamayla başlayan, 2005-2006 eğitim öğretim yılından bu yana ise ülke çapında yaygınlaştırılan, ilkokul 1. sınıf Türkçe dersi ilk okuma yazma programı içindeki yazı öğretiminde 'bitişik eğik yazı' ya da 'eğik el yazısı' olarak adlandırılan bir yazı örneği kullanılmaktadır (Görsel 1). Gerçekte yazması ve öğrenmesi karmaşık ve zor olan ve de maalesef yanlış olarak "bitişik" diye adlandırılan bu kurzif yazı (aslında, birleşik el yazısı) türünü 1. Sınıftan itibaren başlatmanın gerekçesi olarak, bu yazının aynı zamanda yapılandırmacı anlayışa uygun ses temelli dinleme, anlama, okuma ve yazma sürecinde tamamlayıcı bir rol oynayacağı ileri sürülmüş ve yazının uygulamadaki olası zorlukları ön görülemeden de benimsenmiştir.

Görsel 1: Bu yazı örneği 1970’li yıllardaki tebliğlerden elle kopya edile edile ve gitgide bozularak aktarılmıştır. Bu yazının kendi içinde bir yazı karakteri tasarımı açısından da bazı sorunları bulunmaktadır. Elle yapılan kopyalamalarda bir yazı karakteri tasarımının temel olguları dikkate alınmadığı ve de çizim hataları yapıldığı için, örnek yazı bozulmuştur. Bu yazı, 2005’den itibaren tüm okullarda bir “model” olarak kullanılmıştır.

Daha önceki zamanlarda, benzeri yazı türlerinin öğretiminde özel okullar ile meslek okullarındaki öğretmen/öğretici ve öğrencinin yakın, birebir ilişkisi içinde ve de yazının uygulama yönergeleri sayesinde 3. Sınıf sonrası verimli sonuçlar alındığı bilinmektedir. Ancak, her şeyden önce başlangıç düzeyindeki çocuklardan, farklı öğrenci yoğunluğu olan ve donanım eksikliği bulunan okullarda üstelik ön bilgilendirme, hazırlık ve hizmet içi eğitimi verilmemiş öğretmenlerden verimli sonuç almayı ummak haliyle gerçekçi değildir. Zamanında yeni bir anlayışla başlatılan bu ilk okuma yazma uygulamasının özellikle yazı öğretiminde, akademik alanda son yıllarda yayınlanmış çeşitli makalelerde de belirtildiği üzere, bir türlü başarılı sonuçlar elde edilememiştir. Bunun elbette çeşitli nedenleri vardır. Son yıllarda yapılan güncellemelerle ilk okuma yazmada ‘harf’ten cümle’ye, cümleden de ‘ses’ öğretimine geçilmiş, fakat asıl olarak onca şikayet ve sorun oluşturduğu düşünülen ‘bitişik eğik yazı’ öğretilmesi bu süreçte bugüne değin devam ettirilmiştir.

O günden bugüne çeşitli araştırmalara ve tez incelemelerine konu olan sorun hakkında artık bir genel değerlendirme yapılabilecek bir alan yazın bile oluşmuştur. Çeşitli araştırmacılarca yapılan anket, görüşme, laboratuvar uygulamaları ve deneysel çalışmalar değerlendirildikten sonra konunun sorunsal boyutları belirlenmiş ve bir takım çözüm önerileri geliştirilmiştir. Ancak bu araştırmalar, sorunun her geçen yıl arttığını ve büyüdüğünü saptamasına, problemlerin giderilmesine yönelik çeşitli acil ve hızlı uygulanabilir öneriler sunmasına rağmen, bu yıla değin herhangi bir önlem alınmamış, sorunların çözümüne yönelik gerçekçi ve somut yaklaşımlar ortaya konmamıştır. Kısaca, ebeveynin de sonunda dahil olduğu bu sorun hakkında bir iyileştirme bugüne değin yapılmamıştır.

Konu/sorun hakkında yapılan araştırma ve çalışmaların zaman içinde gitgide arttığı görülmektedir. Son yıllarda oldukça artan bu araştırmalar içinde yöntem olarak farklı ve ilginç olan birini yapanların, yani, ilk okuma yazma programının yazı öğretiminde kullanılan bitişik eğik yazı uygulamasının yol açtığı sorunları saptayan makaleleri ve tezleri “tümdengelimci” bir anlayışla irdeleyen ve ele aldığı makale ve tezlerin ulaştığı ile benzer çözüm önerilerini geliştiren bir makaleyi hazırlayanların da aynı zamanda Milli Eğitim Bakanlığı’nda bizzat çalışıyor olmasıdır. Bu araştırmalar sayesinde konu/sorun anlaşılmış ve bu nedenle 2017-2018 eğitim öğretim yılında uygulamaya konmak üzere yeni bir çalışma başlatılmışlardır.

2004-2005 eğitim öğretim yılında pilot uygulama olarak başlayan “bitişik eğik yazı” öğretilmesi içinde yetişen kuşaklar geçen yıldan itibaren üniversitelere girmektedir. Olasılıkla hale hazırda sınıf öğretmenliği bölümlerini kazanan ve öğrenim hayatına ise “bitişik eğik yazı” ile başlatılan bu gençler, yapılan araştırmalardan elde edilen verilere göre, artık bu

yazı ile öğretmenlik yapmak istememektedir. Nihayetinde, durumun yeniden gözden geçirilmesi, sorunların giderilmesi ve programın iyileştirilmesi yönünde yetkililer tarafından ortaya güçlü bir irade konmuş, 2017 itibarıyla de bu konuda çalışmalara girişilmiştir.

İlk Okuma Yazma Öğretiminde Yeni Bir Başlangıç mı?

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2017-2018 eğitim öğretim yılı için tüm düzeylerde program güncelleme ve yenileme çalışmalarına 2017'nin başında başlamıştır. Özellikle İlkokul 1. Sınıf Türkçe dersi ilk okuma yazma öğretiminin güncellenmesi için çalışan komisyonun araştırma ve incelemelerinden elde ettiği sonuçların değerlendirilmesi için 17 Mart 2017'de Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'ndaki toplantıda yapılan sunumlar ve tartışmalardan sonra, harf öğretiminden ses öğretimine geçilmesi uygulamasının sürdürülmesi, yeni harf gruplarının gözden geçirilmesi ve fakat bu süreçte "bitişik eğik yazı" uygulamasının (Görsel 2) yerine daha kolay ve anlaşılır olduğu kabul edilen "dik temel yazı"nın öğretilmesi kararı alınmıştır. 2017-2018 Eğitim-Öğretim Yılı'ndan itibaren geçerli olacak bu karar 31 Mart 2017 günü Milli Eğitim Bakanı Sayın İsmet Yılmaz tarafından kamuoyuna duyurulmuştur (mynet.com, 2017).

Görsel 2: Milli Eğitim Bakanı İsmet Yılmaz, "yazma eğitiminde önümüzdeki yıl (2017-2018) bitişik eğik el yazısıyla öğretim yerine dik temel harfler kullanılacak" dedi.

Öncelikle, yazı öğretiminde programların belirleyicilerinin neler olduğu, bu karara nasıl gelindiği ve hatta bundan da önce yazı öğretiminin tarihsel gelişiminin nasıl olduğuna bir bakmak bundan sonra nasıl olabileceği hakkında bir görüş oluşturabilmek açısından önem taşımaktadır.

Ulusal bir eğitimde en temel belirleyici etken iktidarın gelecek kuşaklar hakkındaki tahayyülleridir, elbette. Siyasi argümanları bir kenara bırakarak, her uygar ve çağdaş toplumun en temel istemi ve özlemi o toplumda okuryazar oranının son derece yüksek olmasıdır. Çünkü eğitim ve öğretim demokrasilerin ve ulus devletlerin varlıklarını sürdürmesinin, diğer uluslar arasında yükselmesinin, büyümesi ve güçlenmesinin, güven içinde mutlu olmasının ve de refah içinde yaşamasının en temel aracıdır. Bunun için gelecek kuşakların yazı kültürünü sevmesi, benimsemesi, etkin ve yetkin kullanması amaçlanıyorsa yapılması gereken çağın gelişmelerine uygun olarak bu yaklaşımı programlamak olmalıdır.

Nesilleri geleceğe doğru bir biçimde hazırlayabilmek için çağın ruhunu, anlayışını ve ihtiyaçlarını kavramak da eğitim ve öğretimin önemli bir belirleyicisidir. Örneğin, gözlerinin önünde yok edilmek istenen Osmanlı İmparatorluğu'nun mümkün olan en büyük toprak parçasında (Misak-ı Milli'de) yeni bir ulus devlet inşa etme arzusuyla Anadolu'da kongreler, cephelerde ise strateji ve taktikler peşinde koşan Asker Mustafa Kemal'in bu düşüncesi, O'nu daha işin başında laik, çağdaş, eğitilmiş bir nesil yaratmak için sivil hayata ilişkin önlemler almaya yöneltmiştir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk, bilindiği üzere, Kurtuluş Savaşı'nın tam ortasında (savaş koşullarında) Türk Milli Eğitim Dizgesi'nin (yani, ulusal eğitimimizin) temellerini oluşturacak girişimlerde bulunmuş, 16 Temmuz 1921'de eğitim (o günün ifadesiyle "maarif") kongresini toplamış ve kongrenin açılış konuşmasında "... İşte biz, bu kongrenizden yalnız, çizilmiş eski yollarda alelade yürümenin tarzı hakkında midavele-i efkâr etmeyi değil, belki serdettiğim şeraiti haiz yeni bir sanat ve marifet yolu bulup millete göstermek ve o yolda yeni nesli yürütmek için rehber olmak gibi mukaddes bir hizmet bekliyoruz. ..." demiştir (Korkmaz, 1992, s. 10). Bilindiği üzere, Atatürk eğitimin önemi konusundaki en özlü sözlerinden birini de daha sonraki bir dönemde "öğretmenler, yeni nesiller sizlerin eseri olacaktır" şeklinde ifade etmiştir.

Aynı zamanda, günümüzde iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin yazı kültürünü yönlendirdiği de bilinen bir gerçektir. Yazma aracı ve ortamı toplumsal gelişmelere bağlı veya paralel olarak değiştikçe ve geliştikçe yazı öğretiminin temel amaçları da değişmiş, program ve müfredatlar bu değişimlere göre yapılandırılmıştır. Charles Bazerman, düzenleyicisi olduğu *Handbook of Research on Writing: History, Society, School, Individual, Text* kitabının giriş bölümünde "yazının geleceği yine iletişim teknolojileri tarafından belirlenecektir" diyerek, günümüz ve gelecekte yazının nereye doğru evrileceği, yazının yerini başka iletişim araçlarının alıp almayacağı veya onun yerine ikame edilecek yeni bir okuma yazma yönteminin olup olmayacağını sorgulamaktadır (2008, s. 17-18). Bu sorgulama, yani iletişim ve bildirişim amacıyla kullanılan en basit, yalın, kolay, uygun ve mantıklı araç olan abecelerin değişen iletişim ortam ve teknolojileri bağlamındaki olası

geleceği hakkındaki görüş, daha öncesinde Namık Kemal Sarıkavak tarafından hazırlanan “Çağdaş Tipografinin Temelleri” başlıklı kitapta da (Görsel 3) dile getirilmiştir (2014, s. 155).

İşte tüm bu bağlamda, toplumların uygarlaşması sürecinde en önemli araçlardan biri olan yazının nesillere aktarımı ve öğretimi hakkındaki geçmişi tarihsel, toplumsal, kültürel ve teknolojik olgularıyla incelemek yararlı olabilir. Bu nedenle, 1928’den beri kullandığımız Latin abecesini geliştiren Batı’da okuryazarlığın tarihsel ve toplumsal gelişimi hakkındaki makalelerden de hareketle, antik çağlardan günümüze nasıl geldiği hakkında hızlı bir özete ihtiyaç vardır.

Tipografik Tasarımın Tamamlayıcıları

Tipografik tasarımın en temel konusu harf/dişi ve onun düzenlenmesi olmasına karşın, yazılan dilin abecelerinde okumayı kolaylaştıran, anlamlandırılan, söyleyişe ilişkin aksan ve genel noktalama amaçlı imlemlerle birlikte sayılar da yer almaktadır. Tüm bunlar, bir ‘abecelik’ olarak yazınsal ve görsel iletişimde yer alır, iletişim ortamında tipografi bir bütündür. Temel alphanumerik göstergelerin yanı sıra, diğer imler –karakterler– de bu tipografik tasarım dünyasının vazgeçilmez tamamlayıcı unsurlarıdır.

Bundan sonra ele alınan konular, grafik ve iletişim tasarımıyla uğraşan kişilerin yaratıcı yaklaşımlarıyla genişletilebilecek olan bu tamamlayıcı –üstelik kimi zaman tasarımda bir gösterge ya da anlam katmanı olarak başlatılmaya gelebilen– unsurları ve onların olası uygulamalarını okura sunmaktadır.

HELYETKA PLANI

Emoticons: (Solda) Sayısal kodlanmış sanal bir iletişim ortamında noktalama imleri ‘duygu’ (emotion) ve ‘visüel gösterge’ (icon) sözcüklerinden türetilen ‘emoticons’ (duygu ikonları) pekala hırs, mimikleri, duygu ve düşünceleri yansıtabilir, aktarabilir.

İKONLARIN TEKNİKALARI

Günümüz iletişim teknolojilerinin geldiği aşamada “Gutenberg Galaksisi”nin 500’üncü yıldığı ve birikimi bir bakıma sorgulanmakta, öte yanda günün koşullarına uygun yeni iletişim türleri ve anlayışları geliştirilmektedir. Daha, ‘Geç Modern’ dönemde tartışılan abecesel (alphanumerik) dizgilerin genel yazımsal işlevsel üstünlüğü bir yana kalmış, ama diğer karakterler ve/ya da yeni göstergeler bir gereksinim olarak özellikle farklı kültürlerin buluşma noktalarında (örneğin; olimpiyat

ayınlarında, hava alanlarında, terminallerde, metrolarda, diğer ulaştırma etkinliklerinde vb.) kullanılmıştır. Buari McLuan, bir abece setine göre gösterge dizgelerinin daha hızlı bir iletişim oluşturdularına belirterek, onların yeniden daha evrensel aldıklarını öngörmüştür. Postmodern çağda ise, önce sözcüğün ancak belimlenebileceği göstergeler yeniden iletişim sahnesine çıkmıştır.

Buradaki göstergeler (icon) çoğu okur için artık farklı bir anlam taşımaktadır. Genel anlamda gösterge ve belirteçlerin (pictogram, logo, sign, signal, emblem, indicator, icon, parameter etc.) günümüz dünyasında değişen yaşam koşulları ve anlayışlarıyla birlikte değiştiği ve ‘yani’, ‘yeni’ ya da ‘kayma’ anlamları ürettiği de bir gerçektir. Tipografinin ‘alphanumerik’ dizgesinin ve uygulamalarının bu biçimde nereye kadar süreceğini kim bilebilir, deni sürebilir ya da sayılabılır?

Görsel 3: Kitap, tipografinin olası tüm araç ve gereçleri hakkında temel bilgi veren, kısa tarihsel açıklamalarıyla bunları birleştiren, klasikten sayısala alan yazını, sözlükçesi ve kültürünü yansıtacak bir biçimde her bölüm ve alt başlığıyla dizgesel bir anlatımı içermektedir. Metinsel anlatımı

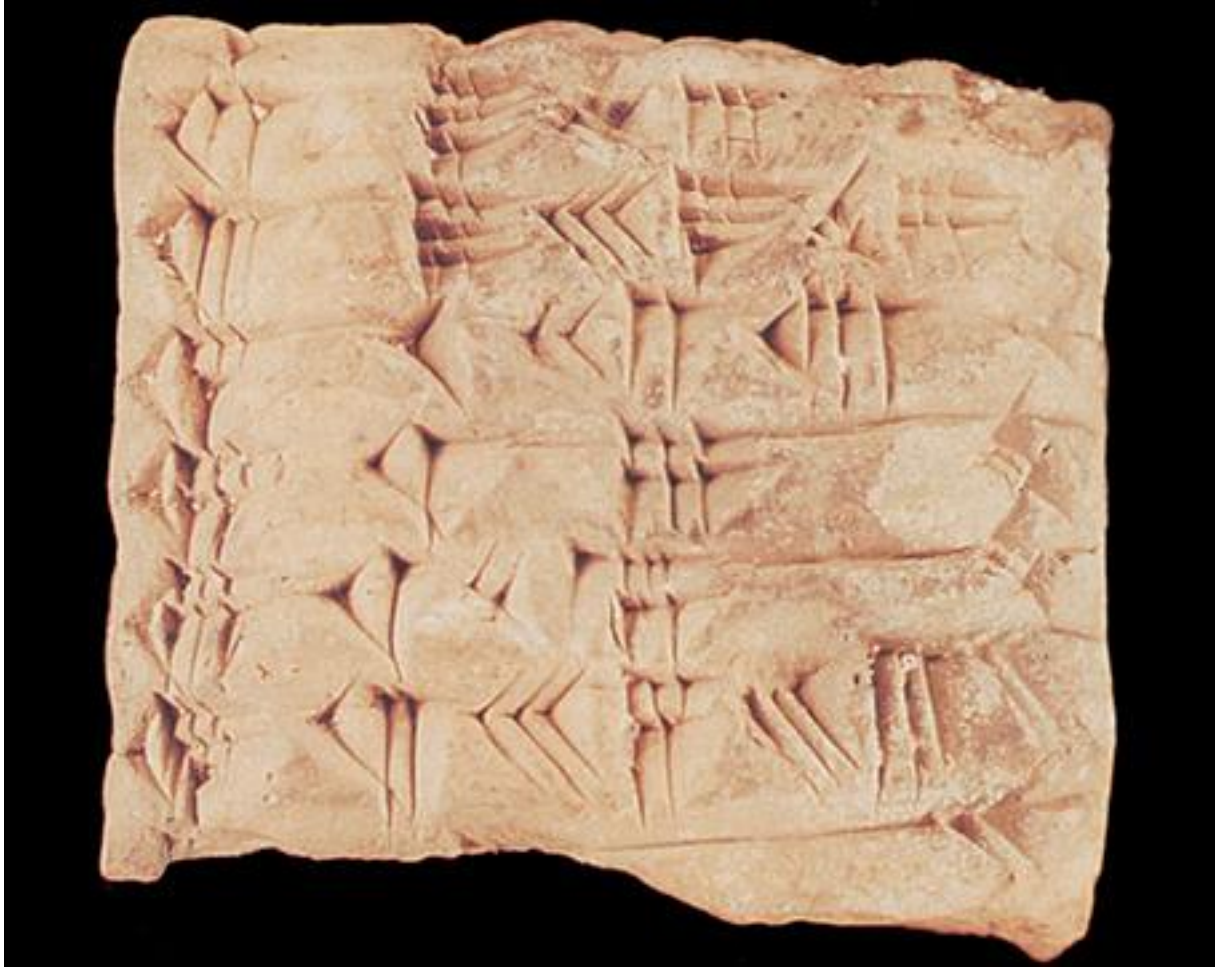
olabildiğince özgün ve görsel olarak gerçek yaşamda uygulanmış çalışmalarla desteklenen bir anlayışla hazırlanmıştır. Günümüzde, bazı üniversitelerde temel ders kitabı olarak da kullanılmaktadır.

Antik Çağlarda Yazı ve Öğretimi

Yazının bulunuşu ve tarihçesi başlı başına kütüphaneleri dolduracak denli sayısız yayını içerebilecek oldukça geniş bir konudur. Ancak öğretimi konusunda yayın bulmak bir o kadar zordur. Yazı unsurlarını içeren arkeolojik belgeler yazı türleri hakkında bilgi verse de, onun öğretiminin nasıl yapıldığı hakkında bilgi veren tarihi kaynaklar oldukça kısıtlıdır. Yazı öğretiminin uygulanışı hakkında açıklama içeren son derece sınırlı tarihi kaynaklar dışında antropolojik, etnografik ve arkeolojik incelemelerin ortak verilerinden yapılan çıkarsama, değerlendirme ve yorumlar sayesinde eski zamanlarda nasıl yapıldığı hakkında bir parça bilgi edinebiliyoruz. Modern çağ toplumlarına kadar yazı öğretiminin tarım, köle ve ortaçağ feodal toplumlarında tanrısal emirleri, kraliyet kanunlarını, savaşlar, fetihler, zaferler ve felaketler gibi tarihsel olayları, mahkeme işlemlerini, tahıl ve gıda üretimini, mal ticareti ve toprak paylaşımı için tapu, senet vb. resmi belgeleri kaydetmek, kısaca yönetsel işlemleri gerçekleştirmek için sürdürüldüğü bilinmektedir. Ancak bu öğretimin olasılıkla ve çoğunlukla çocukların ergenlik çağlarında, mesleki düzeyde çırak eğitimleri şeklinde olduğu tahmin edilmektedir.

Kazabilimin elde ettiği veriler ışığında, şimdiye değin bilinen en eski yazıyı Sümerler geliştirmiş ve kullanmıştır. Sümer ülkesinin antik Ur ve Uruk şehirlerinde yapılan kazılarda ele geçirilen çivi yazılı tabletler içinde aynı içeriği tekrarlayan pişirilmiş çamur tabletler de bulunmuştur (Görsel 4). Bunların Sümer çivi yazısının öğretimi amacıyla kullanılan ve günümüze kalan örnekleri olduğu düşünülmekte, ancak bu öğretimin hangi yaş düzeyinde olduğu hakkında geçerli bir yorum yapılamamaktadır. Antik Sümer şehirlerinde yapılan arkeolojik kazılarda, M.Ö. 18. Yüzyıl'da eğitim yapıldığı düşünülen kimi bölme veya odalar ortaya çıkartılmıştır.

... En muhteşem örnek, Mari'deki sarayın 64 numaralı odasıdır. André Parrot, odanın birbirine paralel oturma elemanı dizisiyle dolu olması nedeniyle, buranın bir okul odası olduğunu iddia etmiştir. O, bu bankların veya tezgahların okul öğrencileri tarafından kullanıldığını, ancak onların idari kayıtlara dönüştürüldüğü için, odada bulunan tabletlerin okuldaki alıştırma veya deneme çalışmalarıyla hiçbir ilgisi olmadığını ileri sürmüştür. Aslında, oda sivri uçları iki tezgah arasında uzanan veya bulunan maden kavanozlarını depolamak için kullanılmıştır. Bununla birlikte, kazılarda Tell ed-Dér'deki Ur-Utu'nun evi gibi çırak öğrencilerin okutulduğu alanlar ortaya çıkartılmıştır. ... (Charpin, Ed. Christin, 2002, s. 40)

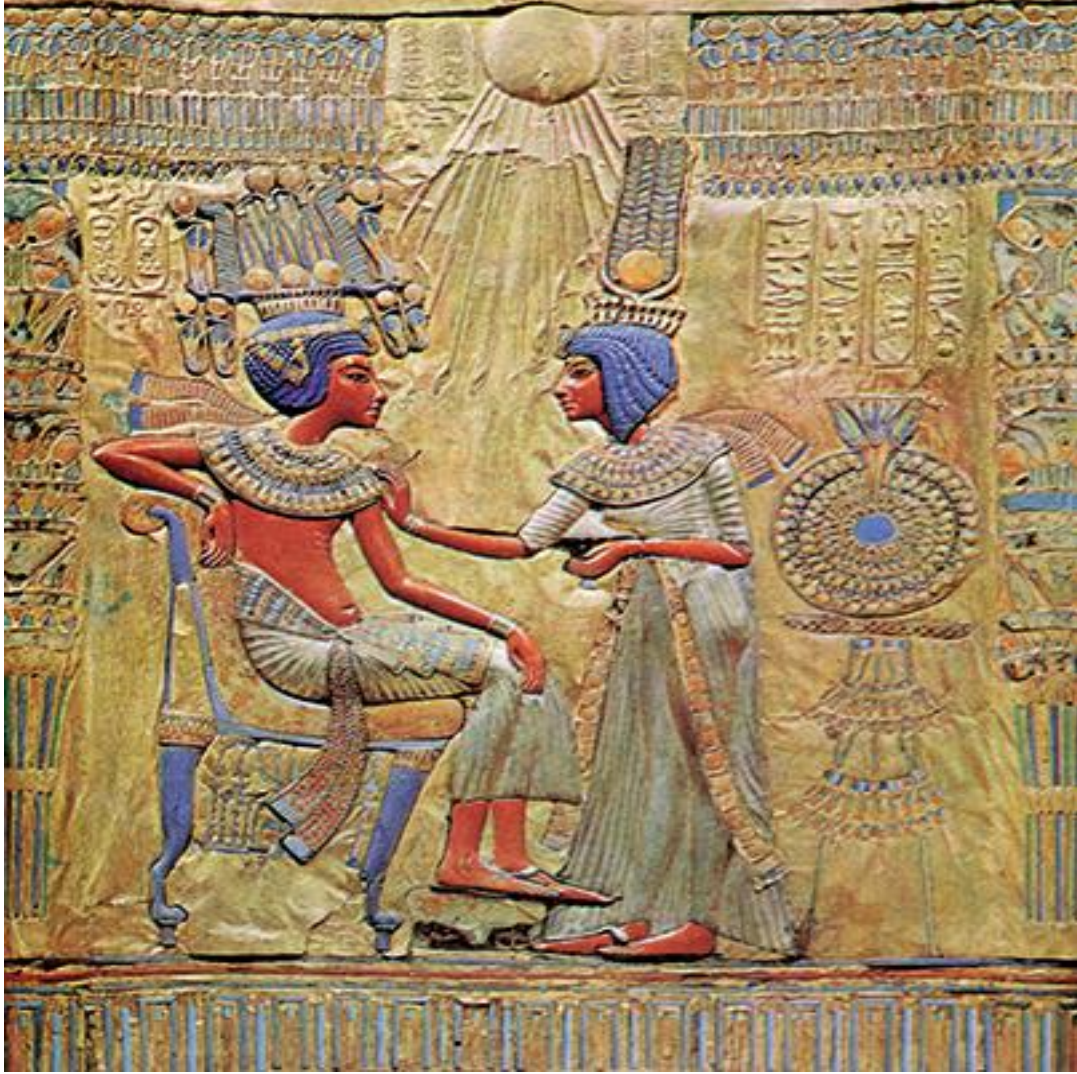
Görsel 4: M.Ö. 18. Yüzyıl'a ait, Mari'deki sarayda bulunan ve çoğaltma tableti olduğu düşünülen bir matematik tableti.

Birçok buluşta olduğu gibi, yazı anlayışını da Sümerden alan Mısırlılar, Sümerin hece sistemi yerine, karmaşık bir yazma dizgesi oluşturmuştur. İşitilen sesler ile görülen çizimleri/resimleri birleştirmiş, bir nesnenin hem ses hem de görüntü ile temsili anlayışını (*rebus* olarak adlandırılan yöntemi) geliştirmişlerdir. Mısırlıların, 300-400 civarında yaygın kullanımda olan, ancak yaklaşık 3000 civarında (Türkçede 'kutsal kazıma' anlamına gelen) 'Hiyeroglif' işaret geliştirdikleri bilinmektedir. Fakat temel olarak ünsüz sesler kullanan Mısırlılar "kayıp olanları tamamlamak, doldurmak için ayrıca '*acrophony*' olarak adlandırılan bir başka yöntem kullanırlar" ve "akrofoninin yardımıyla her biri öznel bir sese işaret eden 24 sembol geliştirirler" (Hutchinson, 1983, s. 25). Ek olarak, hem Sümer hem de Mısır yazma sistemlerinde kişi adları, özel yer isimleri vb. için 'belirleyiciler' (*determines*) denen özel işaretler geliştirilmiştir.

Mısır uygarlığında, yazının kullanıldığı ortam öncelikle mimari yüzeylerdir. Hiyeroglifler anıt mezar yapıları, tapınaklar ve piramidlerin özel bölümlerinde, sütunlar, alınlıklar, duvarlar vb. yüzeylerde yukarıdan aşağıya, soldan sağa, sağdan sola, ancak okuma yönünü gösteren bir anlayışla, konumlandırılır. Aynı zamanda, firavunların gömü odalarına konan lahitler, tahtlar ve gündelik kullanım nesnelere üzerinde de renklendirilmiş

resimlemelerle birlikte kullanılır (Görsel 5). Papirüs bulunmadan önce, hiyeroglifler genel olarak alçak ya da yüksek kabartma şeklinde sütunlara, alınlık, cephe veya yüzey taşlarına, lahitlere, sandukalara veya ahşap eşyalara oyulmuş ve de renklendirilmiştir. Mısır'da yazı zanaatının uygulanması zordur ve bu nedenle henüz erişkin ve mesleki öğretime uygun olmayan çocukların yapacağı bir iş değildir.

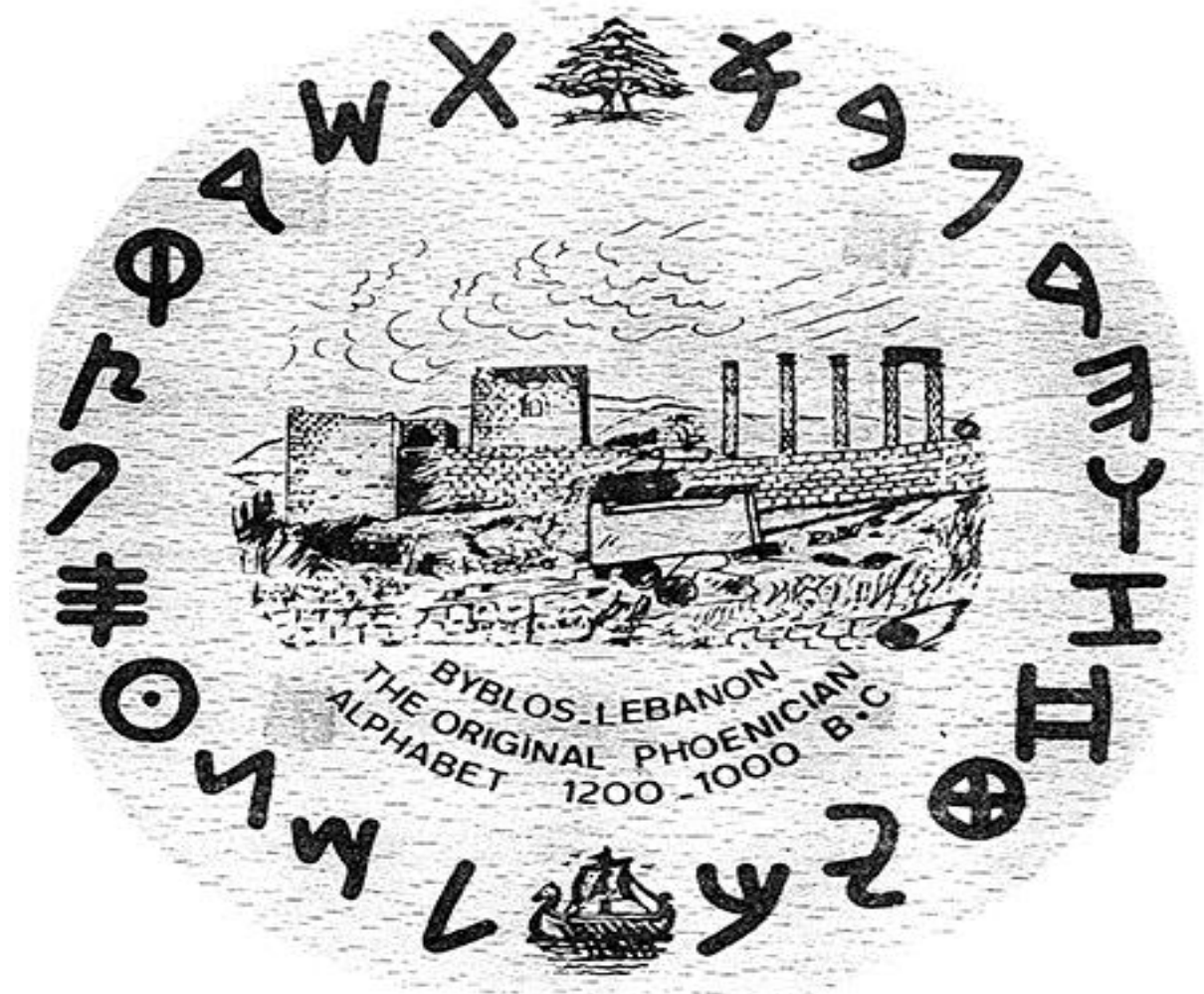

Görsel 5: Yaklaşık M.Ö. 1350'lere tarihlenen, Firavun Tutankhamon ve karısını antik Mısır sanatının otantik biçimlendirme anlayışına uygun resmeden bu görüntü, 1922'de bulunan ve günümüzde Kahire Müzesi'nde sergilenen Firavun'un gömütündeki altın kaplı ve resimli tahttan bir ayrıntıdır. Sağ üstte kazınmış hiyeroglifler oluşturulan sahneyi açıklamaktadır.

... her sanatçı güzel yazı yazma sanatını öğrenmek, imgeleri ve hiyeroglif simgelerini açıklık ve belginlikle taş oymak zorundaydı. Bütün bu kuralları öğrendikten sonra, ancak çıraklık dönemini bitirmiş sayılıyordu. Hiç kimse de ondan değişik bir şey istemiyordu. Kimse ondan 'özgün' olmasını beklemiyordu. Tam tersine, geçmişin hayran kalınan anıtlarına en iyi yaklaşmasını bilen kişi, olasılıkla, en iyi sanatçıydı. Bu yüzden Mısır sanatı üç bin yıldan uzun süren bir zaman içinde çok az değişmiştir (Gombrich, 1980, s. 39).

Mısır kültüründe yazıcıların ayrı ve önemli bir yeri vardır. Papirüsün bir yazma ortamı olarak kullanılmasıyla birlikte, yaklaşık M.Ö. 2500'lerde rahip sınıfına özgü 'Hiyeratik' yazı, M.Ö. 900'lerde ise halkın gündelik kullanımı için 'Demotik' yazı geliştirilir. Bu yazıların genel olarak yetenekli yazıcılar ve uzmanlarca işlendiği ortadadır. Olasılıkla papirüs üretiminin zahmetli olması, üstelik zaman içinde papirüs rulolarının doğal şartlardan etkilenecek yok olması gibi nedenler ile bazı zamanlarda ortaya çıkan ayaklanma, iç çatışma, yağma, istila vb. tarihsel olaylar nedeniyle yazı öğretimine yönelik elde pek fazla bir veri kalmadığı anlaşılmaktadır.

Coğrafik konumu itibariyle hem Sümer'den hem de Mısır'dan etkilenmiş, Ortadoğu bölgesindeki Semitik halklar arasında bulunan ve de asıl olarak deniz ticaretiyle uğraşan Fenikeliler ise M.Ö. 1300'lerde 22 ünsüz harften oluşan ilk sesçil abece ve yazıyı geliştirirler (Görsel 6). Farklı kaynaklarda değişik tarih aralığı verilse de, M.Ö. 2000'lerden 800'lere değin fonetik abecenin adım adım geliştirildiği düşünülmektedir (Hutchinson, 1983, s. 31-33).

Görsel 6: Antik çağlarda Doğu Akdeniz kıyılarında deniz ticaretiyle uğraşan Semitik halklardan biri Fenikelilerdir. M.Ö. 12. ve 10. yüzyıllar arasında Fenikelilerin yaşadığı kentlerden biri olan Biblos'daki gündelik yaşamda kullanımda olan ve 22 sessiz harften oluşan bu Fenike abecesi Ortadoğu'dan dünya geneline yayılmış sesçil (*fonetik*) abecelerin en temel kaynağı olmuştur.

Arkeolojik verilerin gösterdiği kadarıyla, Yunan abecesinin kaynağının Fenike olduğu son derece açıktır. Yunanlıların Fenike abecesini başlangıç olarak M.Ö. 11. ya da 10. Yüzyılda ama nihayetinde M.Ö. 400'lerde, 22 Fenike ünsüzünün bazısını aynen alarak, bazısını atarak ve bazısını da ünlü ses göstergesi yaparak, toplamda 24 işarete çıkartarak uyarladıkları ileri sürülür. Batılı ve doğulu olmak üzere ikili bir abece gelişimine doğru evrilen Yunan abecesinin günümüzdeki biçiminin temel kaynağı doğulu İyonik abecedir (Hutchinson, 1983, s. 44-50). Demokrasinin beşiği olan Atina ve diğer Yunan şehir devletlerinde vatandaşların okuryazarlık eğitimi hayati bir önem taşımaktadır. Aşağıdaki alıntıda görüleceği üzere, "ostracon" olarak adlandırılan (Görsel 7) ve oylan kişi adının üzerine kazınarak ya da çizilerek oluşturulan çömlek parçaları demokrasi adına yapılan oylamalarda pusula yerine kullanılır.

Yazı, şehrin her bir üyesine alınan kararın hem yaratıcısı hem de muhatabı olduğunu hatırlatması için, her bireyin devletin aldığı kararlar hakkında bilgi edinmesini sağlayan hayati bir siyasi işleve sahipti. Bir yaşlılar konseyi tarafından kuşatılmış bir kral formülünün yerini devletin kurumlarının işleyişi için vazgeçilmez olan okuma yazma bilgisine sahip okuryazar bir sivil toplumun aldığı şehir devleti kavramıyla birlikte, yazı da gelişti. "Ostracism" olarak adlandırılan işlemin zulmün geri gelmesini önlemek için tasarlandığı Atina'da bunun iyi bir örneğini görüyoruz. Yılda bir kez, belirli bir tarihte, her bir vatandaş kendi görüşüne göre şehir devletinde aşırı nüfuz sahibi olan kamu görevlisinin adını bir çömlek parçası üzerine yazabilir. Şayet aynı kişi için altı binin üzerinde oy varsa, o kişi on yıl boyunca Atina'dan sürülür (Dobias-Lalou, Ed. Christin, 2002, s. 234).

Görsel 7: M.Ö. 5. Yüzyıl'a ait, "ostracon" olarak adlandırılan, birçoğunun üzerinde "Themistocles" adının kazındığı pişmiş topraktan kapkacak veya seramik parçaları.

Latin abecesinin kaynağı ise batılı Yunan abecesi olarak bilinen Kalkıdyan abecesidir. Yazı bilgisini M.Ö. 8. Yüzyılda Euboea'daki Chalcis'den Kuzey İtalya'ya göç edenler götürür. Kalkıdyan abecesinden ortaya çıkmış Latin abecesi hariç olmak üzere Umbrian, Oscan, Etruscan ve olası diğer sürümleri bütünüyle yok olmuş, Latinlerin iktidara gelmeleriyle birlikte, diğer diller son bulmuştur. Böylelikle, Latin dili ve abecesi Roma İmparatorluğu'nun resmi yazısı olur (Hutchinson, 1983, s. 51).

Ancak, Roma'dan önce Etrükslerin kuzey İtalya'da bir uygarlık geliştirdikleri, taş tuğla kemerler, eğimli çatısı olan ve odaların salona açıldığı geniş alanlı evler (*atrium*), mezar odaları ve gömme işlemleri vb. gibi buluşlarının olduğu bilinmektedir. Romalılar, diğer buluş ve uygulamalarda olduğu gibi, kendi abece biçimlerini de Etrükslerden almıştır. Etrüks yazısı hakkında buluntu çok olmasına rağmen, çoğu mezar taşıdır ve çift veya çok dilli yeterli yazıt olmaksızın eski kaybolmuş abeceleri çözmek neredeyse mümkün değildir. Ancak, Etrüks yazısının Batı Semitik (erken Fenike) ön örneklerinden geliştirilmiş olabileceği düşünülmektedir (Görsel 8). Etrükslerin, olasılıkla harfleri unutmamak, belki çocuklara aktarımını ve öğretimini sağlamak için kap kacak, oyuncak vb. gibi çeşitli eşyalara kendi abecelerini işledikleri görülür.

Görsel 8: Yaklaşık olarak M.Ö. 7. Yüzyıl'a tarihlenen ve Etrüks abecesinin üzerine kazındığı horoz biçimli bir oyuncak sürahi.

Buna başka bir kanıt ise *Marsilliana Abecedarium* (Marsilya Abecesi) olarak adlandırılan bir fildişi yazı tabletidir (Görsel 9). Bu tablet klasik Yunan abecesinden birçok harfi içermektedir.

... Olasılıkla bir çocuğun çoğaltma kitabı olan, küçük tabletin suya gömülmüş parçası yazılı harflerin çizilebilmesi için üzerinde ince bir çamur tabakası kaplıdır. Bu tablet M.Ö. 700'lere tarihlenir ki, bu Euboea'dan gelen kolonistlerin varmasından önce yazının orada saptandığını ya da Etruria veya Roma üzerinde oldukça fazla etki kullanıldığını göstermektedir. Üstelik ne Marsilliana ne de en erken Yunan abeceleri bir diğeriyle ya da tekil Yunan ön türleriyle uzlaştırılmaz. O zaman öyle görünüyor ki, Etrüks abecesi İtalya'da kullanılan en eski abecedir. ... (Hutchinson, 1983, s. 55).

Görsel 9: *Marsilliana Abecedarium* (Marsilya Abecesi) olarak adlandırılan bir fildişi yazı tableti. Bu tabletin ilginç bir özelliği abece harflerinin okuma yönüne göre (sağdan sola) çevrilmiş ve biçimlendirilmiş olmasıdır. Buradan, Fenike kökenli bu seçil Etrüks abecesinin yazım yönü konusunda M.Ö. 700'lerde halen (sabanın toprağı sürmesi gibi) bir soldan sağa, bir sağdan sola yazma yönteminin (*boustrophedon*) kullanıldığına kanıt oluşturmasıdır. Bu yöntemle yazılan abecelerin yazı biçimleri yazma yönüne doğru çevrilir.

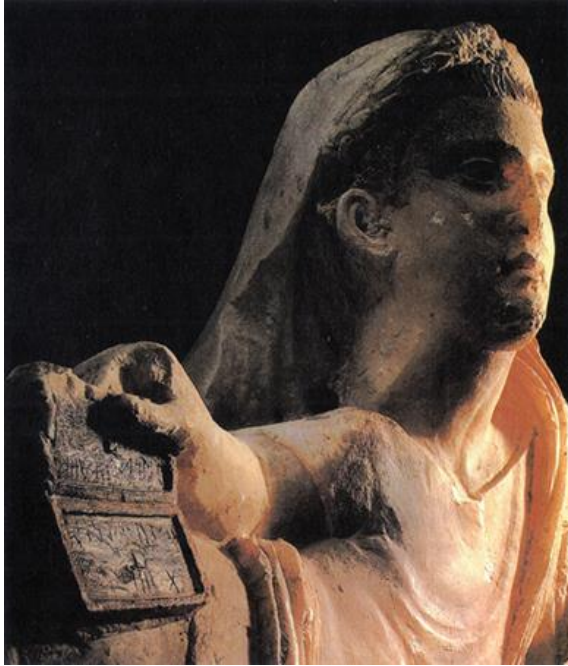
Roma çağında, okuryazarlık eğitiminde yazma yüzeyi olarak bir yanda Etrükslerden kalan çamur veya balmumu sıvımalı ahşap yazı tabletleri, Mısır'dan ithal edilen papirüs tabakaları ve nihayetinde Anadolu'nun Ege kıyılarında, bugünkü Bergama ilçesinin bulunduğu yerde yer alan ve Roma'ya bağlı olarak yönetilen Pergamum Krallığı'nda M.Ö. 2. Yüzyıl'dan itibaren koyun ve keçi gibi küçükbaş hayvanların derilerinden elde edilerek geliştirilen parşömen (*parchment*) ruloları ve buzağı ya da oğlakdan elde edilen ve '*vellum*' olarak adlandırılan deri tabakaları kullanılır.

M.Ö. Geç 3. Yüzyıl'dan M.S. 2. Yüzyıl sonuna değin Roma çağına ait bazı lahit ve mezar taşlarında işlenmiş konular arasında, çok ender olsa da, yazı eğitmenleri ile çocukların ilişkisi, bir yazı tabletini tutan ölmüş kişinin bir anlamda okuryazar olduğunu da gösteren

veya elinde tuttuğu açık parşömen rulusunda kendisi hakkındaki bilgiyi sunan çeşitli figürlerin yüksek rölyef işlemleri, büstleri ve heykelleri (Görsel 10, 11, 12) bulunmaktadır (Briquel, Ed. Christin, 2002, s. 252-253).

Görsel 10: Okul eğitmeni olarak Marcus Cornelius Statius'un lahiti ve öğrencisi, M.S. 2. Yüzyıl.

Görsel 11: Yaklaşık olarak M.Ö. 100'lere tarihlenen, Setre Cneuna'nın bir çift yazı tableti tutan figürüyle kaymaktaşıdan yapılmış ve küllerinin saklandığı mezarı.

Görsel 12: Kendi mezar yazıtını içeren bir açık parşömen ruloyu tutan Laris Pulenas'ın lahiti, M.Ö. geç 3. Yüzyıl.

Geç Roma Dönemi'nde ise yazı daha ziyade alimlerin, tarihçilerin, düşünürlerin, yazıcı ve katiplerin işidir. Antik çağlarda olduğu gibi, papirüs artık yeterince elde edilememektedir. Yazma yüzeyi olarak 'parşömen' ve 'vellum' ise hem pahalı hem de yetersizdir. Geç Roma çağlarında, özellikle malzeme kıtlığının ortaya çıktığı zamanlarda, bu nedenle bazı yazma eserlerin parşömenleri için kazındığı ve tekrar bir başka içerik için yazma yüzeyi olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bu durum ve koşullarda bu çağlarda çocuklara yönelik yazı öğretiminden bahsetmek zaten pek mümkün değildir.

Kadim uygarlıklardan çok önemli ve ender yazma eserlerin miladi ilk on yüzyıldan geriye kaldığı bilinmektedir. Batı uygarlığında, yazı ve kaligrafi tarihi hakkındaki bazı araştırmacılara göre özellikle M.S. 8. Yüzyıl “kaligrafinin altın çağı” olarak adlandırılır. Örneğin, *The Art of Calligraphy* kitabının yazarı David Harris, şayet kaligrafinin bir altın çağı varsa, bunun ancak 8. Yüzyıl’ın başlangıcı olabileceğini söylemektedir (1995, s. 29). Fakat, Roma’nın çöküşünden sonra, ne Bizans’ta ne de Avrupa’daki derebeylerin Karanlık ve Orta Çağlarında çocuklara yönelik eğitimden bahsedilebilir. O çağlar için, en fazla temel olarak manastır ve medreselerdeki dini eğitimlerden söz edilebilir. Bu kurumlardaki eğitimlerin ise çocuklardan ziyade mesleki eğitim düzeyinde çıraklık eğitimi olduğu ve bu öğretimin asıl olarak dini içerikli nüshaları kopyalamanın da ötesine geçmediği bilinmektedir. Gerçek anlamda çocuğa yönelik dizgesel ve yaygın bir eğitim anlayışı ise ancak son yüzyıllarda ortaya çıkmıştır.

Béatrice Fraenkel, *Literacy in Western Societies* (Batı Toplumlarında Okuryazarlık) adlı makalesinde, Yunan ve Roma tarafından kullanılan abecesel yazı dizgesinin basit, kolay, kullanışlı ve ulaşılabilirliğinden hareketle, bu toplumların oldukça yüksek bir okuryazarlık düzeyine ulaşmış olması gerektiği duygusunun genelde hakim olduğunu, ancak gerçekte bunun böyle olmadığından bahsetmektedir. Bu makaleye göre, 1991’de tarihçi W.V. Harris tarafından yapılan tahminde, Roma dünyasının büyük bir oranda okuryazar olduğunun düşünüldüğü yüksek imparatorluk dönemi boyunca bile yetişkin erkeklerin kabaca ancak %30’uyla kendi zamanındaki okuryazarlığın en yüksek düzeyine ulaştığı gösterilmektedir (Ed. Christin, 2002, s. 329).

Okuryazarlığın düzeyi hakkında okuryazarlık, okuryazar ve cahil gibi birçok terim hem kafa karıştırmakta hem de belirsizlik yaratmaktadır. Tamamen cahil gibi hiçbir şey bilmeyen bir kişi ile oldukça yetmiş birisi arasında birçok ara durum veya düzey vardır. Bu nedenle antik ve ortaçağ toplumlarında okuma ve yazma deneyimlerini hesaplayabilmek için ortaçağ ilimleri uzmanı Armando Petrucci tarafından “yarı-okuryazar” kavramı geliştirilmiştir. Çünkü okuma ve yazma ayrı ayrı eğitimlerdir ve eski toplumlarda okuyabilenlerin sayısı yazabilenlere göre daha fazladır ve onlar tamamen cahil olanlara bir metni iletebilen yarı-okumuşların bir sınıfını oluştururlar. Antik ve bir parça Ortaçağlarda yüksek sesle okumak en başat yöntemdir, böylece yazıyla ilişkili yerde üretilen durumlar baştan okuryazarlığın olmasına gerek duymaz. Dahası, okuryazar bir toplum gereksinimi antik düşünce anlayışlarına zaten tamamen yabancıdır.

Yüksek Orta Çağ, yalnızca din adamlarının yazılı bir kültür bilgisine sahip olduğu, tamamen Tanrı’nın şanına adanmış bir toplumun imgelerini yansıtır. Yoğun vaaz verme kampanyaları, Kutsal Kitap’ın mesajını cahil topluma ulaştırmaya yöneliktir.

Ortaçağ Batı’sında sokaktaki adamların belirli bir grubu, köklü ekonomik, politik ve kültürel değişiklikler bağlamında 13. Yüzyıldan başlayarak, yazmayı öğrenmek ister. Bunlar, aslında temel okuma, yazma ve matematik için sınırlı olan, gündelik bilgilere ihtiyaç duyan tüccarlardır. Bu öğrenim kendi işleri üzerinde veya sıklıkla öğretmenlerden

elde edilir. Sonraki birkaç yüzyılda artık bir süreç olmaya başlayan tümüyle okuryazar bir topluma geçiş ise ancak 16. Yüzyıldan itibaren başlamıştır (Fraenkel, Ed. Christin, 2002, s. 329).

Geç Rönesans ve Barok Çağda Yazı Öğretimi

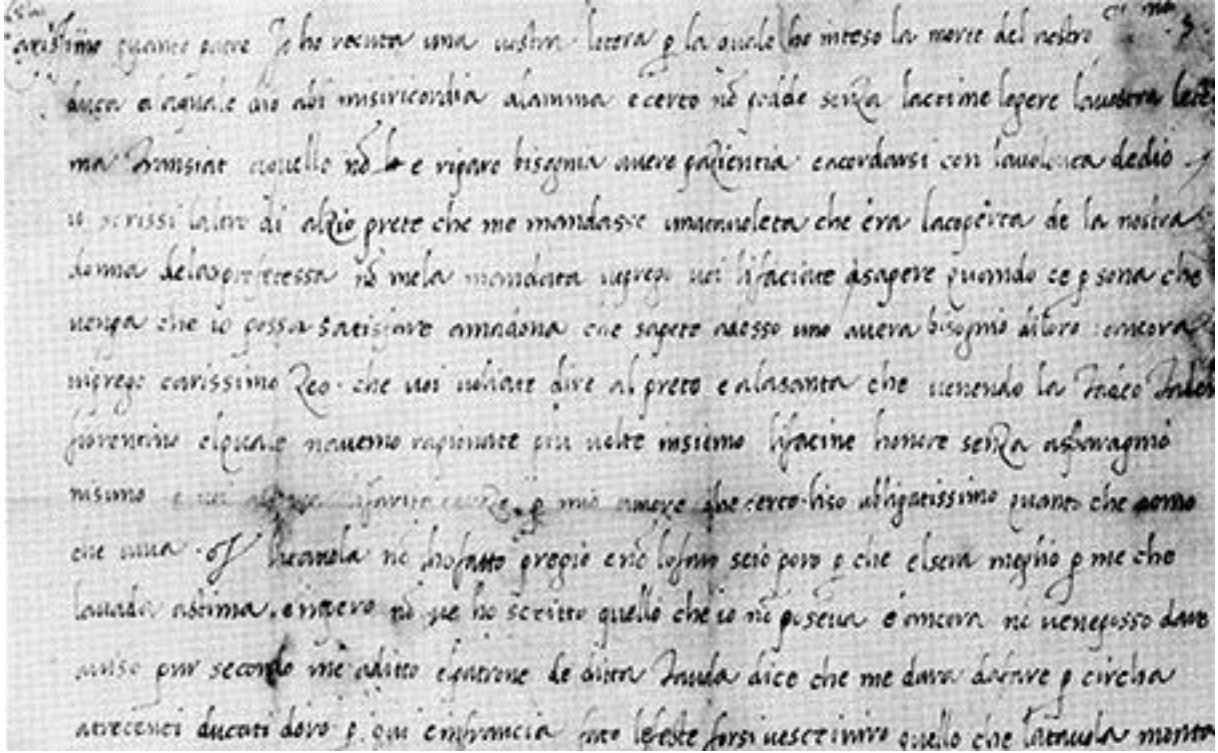
Antik Çağlardan Rönesans'a değin yazı tarihi (M.Ö. 3500'lerden M.S. 1500'lere değin) yaklaşık beş bin yıl gibi çok uzun ise de, bu çağlar boyunca yazıcılık (*scribing*) bir uzmanlık alanı olarak iktidar ve yönetimler tarafından önemsenmiş, korunmuş, bazen engellenmiş veya tam tersi geliştirilmiştir. Fakat yazının öğretimi için aynı şeyleri söylemek mümkün değildir. Genel olarak, antik çağlardan Rönesans'a kadar yazı başlı başına bir gizem, şifre, sır, bilgi, güç ve iktidar kavramlarıyla birlikte var olmuş ve düşünülmüştür. Yazı bilgisine sahip olmak antik toplumlarda kişinin ayrıcalıklı bir konum elde etmesini sağlar. Bazen de okuma yazma bilen bu kişilerin iktidar ve yönetimlere karşı bir tehdit oluşturduğu düşünülür ve yok edilmeye çalışılır. Bu eski çağlarda olasılıkla hiç bir durumda yazı bilgisi ve öğretimi çocuklara yönelik veya çocuklar için değildir. Ancak, ilginç bir örnek vardır ki, Gutenberg hareketli harufatı geliştirmeden 15-20 yıl önce, eski *Dutch* ülkesinde Harlem Büyük Kilisesi memuru Laurens Janszoon Coster adlı bir yazıcının çocuğuna veya torununa abecenin harflerini, dolayısıyla okumayı öğretmek için ağaçtan harfler kestiği ve herhangi bir kanıt olmamasına rağmen 1430'lar kadar daha erken bir tarihte hareketli harufatla basım yaptığı ve hatta bunları Gutenberg'in bildiği ve hareketli harufat geliştirme fikrini de buradan edindiği gibi spekülatif düzeyde var olan iddialar basımcılık ve tipografi alanyazınında bilinmektedir (www.britannica.com).

Gotik çağın etkisinin nispeten zayıfladığı, ticari kapitalizmin girişimci ruhunun ortaya çıktığı 15. Yüzyıl İtalya'sında, Rönesans ve hümanizma ile birlikte, tüm toplumun eğitimine önem verilmeye başlanır. Ortaya çıkan buluşlar, meydana gelen reformlar bütünüyle okuryazar toplum yaratmanın temel dinamiklerini oluşturmaya başlar. Gutenberg'in geliştirdiği hareketli harufatla basım ve çoğaltım yönteminin öncelikle Batı toplumlarında okuryazarlığa ilgi duyulmasına ve okuryazar sayısının artışına büyük etkisinin olduğu tartışmasıdır. Artık yeni bir dünya ve evren anlayışı, tarihe ve geleceğe insan temelli yeni bir bakış vardır.

Başlangıçta Gutenberg'in geliştirdiği basımcılık yöntemine yazıcıların ve kaligrafistlerin kendi iş ve gelirlerinden yoksun kalma endişesi nedeniyle karşı çıktıkları ve bu nedenle dini kurumlardaki yazı okullarının bir süre daha elyazma eserleri çoğaltmada geleneksel yöntemleri sürdürdüğü görülür. Ancak *Incunabula* dönemi (basımcılığın erken yılları; genellikle 1450-1500 arası) boyunca ortaya konan yenilikçi ve gelişmeci çözümler teknolojinin basım ve çoğaltım işinde egemenlik kurmasına yol açar. Tüm bunlara rağmen, yazıcıların özellikle devlet, din ve hukuk alanlarında işlevi hemen bitmez. İtalya'da, Aldine Press'de harufat kesimci olarak çalışan Francesco Griffo tarafından hazırlanan ve daha sonra 'eğik biçem' olarak sınıflandırılacak olan '*italic*' harufatın 1501'de Aldus Manutius tarafından yayınlanan *Virgil*'de kullanıldığı bir dönemde, yüksek mahkeme yazısı olan '*chancery script*'

oldukça yetkin bir biçimde zaten uzun zamandır yazılmaktadır. Üstelik, font tasarımcısı ve basımcılık araştırmacısı Warren Chappell, *A Short History of the Printed Word* adlı kitabında, kendi zamanı içinde “bu el yazısının yazımında Raphael’den daha usta olabilecek kimse yoktu” (Görsel 13) demektedir (1970, s. 85). Rafael, Papalık sarayında ressam olmadan kısa bir süre önce papalık sekreterliği için aday olmuştur. Ancak Rafael, bir yazıcı olarak değil, bir ressam olarak ünlenir.

Görsel 13: 1508’de Raphael tarafından yazılmış bir mektupta ‘Chancery Cursive’ el yazısı örneği.

Diğer yanda, basımcılıktaki bu gelişmeler hem yazıcılar hem de kaligrafistler tarafından fırsata da dönüştürülür. Toplumda okumayı öğrenmek kadar yazmayı da öğrenmeye yönelik istem artar, çoğalır. Yazıcılar ve kaligrafistler toplumdaki bu talebe yönelik kendilerini, yazı tarz ve üsluplarını tanıtmayı amaçlayan tanıtıcı yazı karakteri broşürleri bastırırlar. Dönemin yazı ustaları arasından üçü; Ludovico degli Arrighi, Giovanantonio Tagliente ve Giovanbattista Palatino ön plana çıkar (Chappell, 1970, s. 88).

1522’de Roma yazısı kaligrafisti ve basımcı Ludovico degli Arrighi birkaç gün içinde kendi gözde ‘Cancellaresca’ biçimini nasıl öğrenecekleri hakkında, ağaçbaskı örneklerle resimlenmiş, basit bir yönerge içeren “Operina da Imparare di Scrivere Littera Cancellaresca” başlıklı küçük bir kitapçık yayımlar (Görsel 14). Onun bu yayını ‘yazı ustası’ (writing master) denen yeni bir mesleğin yaratılışından yaygın bir biçimde sorumlu tutulur. İki yıl sonra ‘Chancery’ yazıcısı Venedikli Giovanni Antonio Tagliente (öğretiminin çok uzun yıllar sonrasında) kendi “Presente Libro”su ve 1540’da Giovanni Battista Palatino’nun özellikle Roma’da görülen ve 16. Yüzyıl’ın en çok ve yaygın yayımlanmış olan çoğaltma kitabı “Libro Nuovo d’Imparare a Scrivere” ortaya çıkar (Gaur, 1994, s. 169).

Arrighi'den sonra, Avrupa'nın yazı ve kaligrafi tarihinde kendi yazı yazma yöntemlerini göstermek için ağaç gravür oyan ya da daha sonraları esnek bükülebilir ve de sivri uçlu kalemin kaligrafik etkilerini bakır kalıp üzerine çizmek ve kazımak suretiyle hakkeden birçok yazı ustası vardır. 15. Yüzyılın ilk yarısının sonunda Gutenberg tarafından geliştirilen basım yöntemi kişisel yazıcılara olan gereksinimi azaltmamış, elyazma eser hazırlayan bu yazıcılar mesleklerini adım adım yazı ustalığına, kalem erbablığına ve nihayetinde yazı öğreticiliğine dönüştürerek varlıklarını sürdürmüşlerdir. Yazı ve kalem ustaları hakkındaki diğer bazı yayınlarda 16. ve 17. Yüzyıl kaligrafi sanatının en meşhur yazı ustalarının İtalyan Tagliente ve Palatino, Hollandalı Mercator, Fransız Barbedor ve Almanlardan Neudörffer ile Fugger olduğu ifade edilir. Yazı tarihi araştırmacılarına göre, sonraki virtüözlerden hiç biri Hümanistik İtalyan olarak Arrighi'nin 'Cancellaresca'sı gibi dahiyane bir sonucu ve yeni bir tarz oluşturan bu yazıyı sonradan biçimlendirmede aynı derecede başarı elde edememiştir (Kunze, 1992, s. 46).

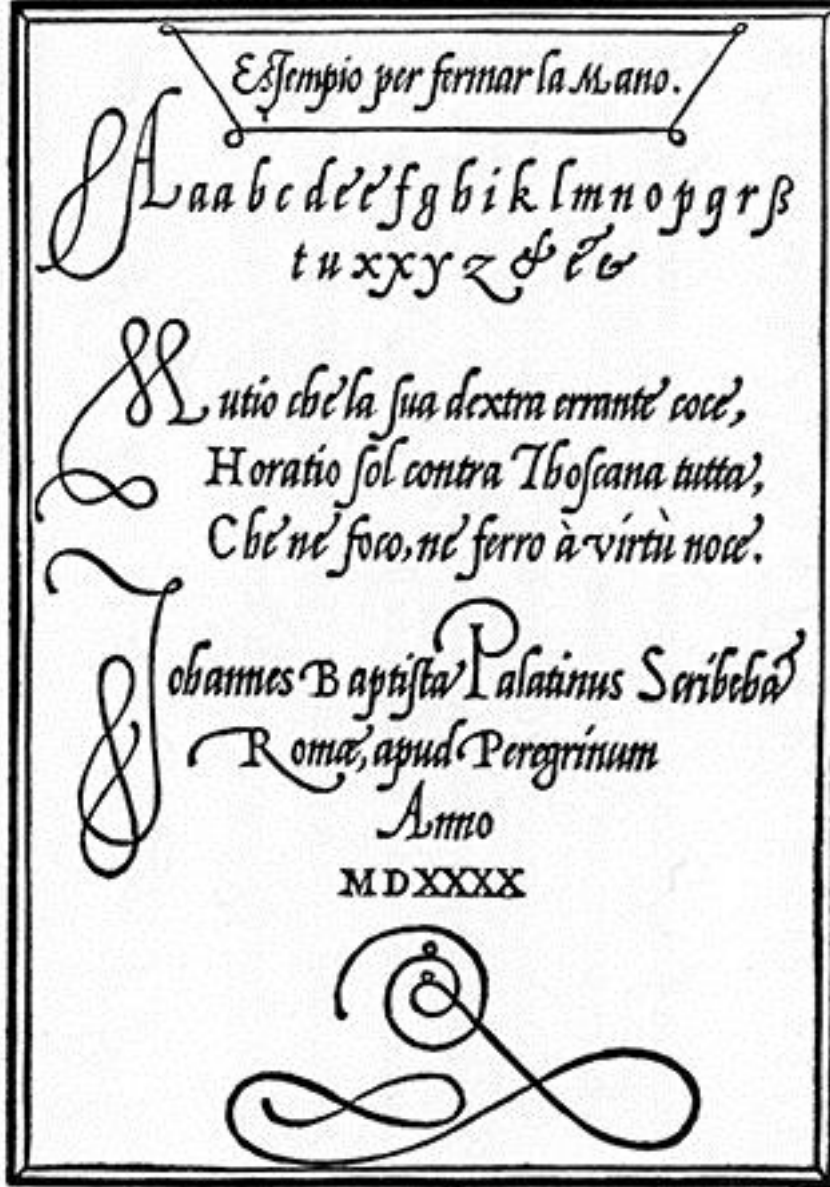
Saperai anchora Lettor mio che dele
littere piccole delo Alphabeto,
alcune si pommo ligare con le sue seguenti,
et alcune no: Quelle che si
pommo ligare con le seguenti, sonno le
infrascrutte, cioè, a c d f i k l m

Görsel 14: Vicentino takma adıyla tanınan İtalyan kalem ustası Ludovico degli Arrighi'nin kendi ağaç oyma (gravür) hazırladığı yazı el kitabından 'Chancery Cursive' elyazısı örneği.

16. Yüzyıl'ın ortasında (1548'de) ağaç kalıp tekniğiyle basılan güzel yazı (kaligrafi) kitabı *Libro, Nel Qual s'Insegna a Scrivere*'de Palatino, kendi hümanistik yazı yönteminin (Görsel 15) kolaylığından ve çabuk öğrenilebilir olduğundan bahseder.

Geçim kaynaklarını tehlike altında gören ve mesleki anlamda uzman diğer kaligrafistler de gelişmelere hızla ayak uydururlar ve yüzyıl boyunca dönemin ünlü kaligrafistlerinden Geoffroy Tory'nin 1525'de, Johann Neudorffer'in 1538'de, Gerard Mercator'un 1540'da,

Juan de Yciar'ın 1548'de, Caspar Neff'in 1549'da, Jonathan Sautter'in 1555'de, Pierre Hamon'un 1561'de, Clement Perret'in 1569'da, Francisco Lucas'nın 1577'de, Guillaume Le Gangneur'un 1599'da ve Jan van de Velde'nin 1605'de matbaada basılmış benzer yazı örnekleri görülür (Gaur, 1994, s. 171).

Görsel 15: Palatino, *Libro Nel Qual s'Insegna a Scrivere*, 1548. Hümanistik çağın önemli yazı ustaları arasında yer alan (Latince adıyla) Johannes Baptista Palatinus aynı zamanda yazı ve hurufat tasarımı araştırmaları da yapmıştır. Geç Rönesansta bir yazıcı olarak ortaya koyduğu eserler 20. Yüzyılın kaligrafik ve tipografik hurufatlarına esin kaynağı olmuştur. Hermann Zapf tarafından gerçekleştirilen bir yazı karakteri tasarımına bu nedenle 'Palatino' adı verilmiştir.

16. Yüzyılın ikinci yarısında 'Cancellaresca' yüksek mahkeme çevresinde ve Hümanistik alimler arasında en gözde ve beğenilen bir yazı olmaya başlar. İtalyan yüksek mahkeme yazısı türlerinden biri olan bu yazı tarzı İngiltere'de Jean de Beauchesne ve John Baildon tarafından, 1570'de *A Book Containing Divers Sortes of Hands* (Elyazısının Çeşitli Türlerini

İçeren Kitap) yayınıyla tanıtılır ve hızlıca benimsenir. Yüzyıla damga vurmuş önemli isimlerden I. Elizabeth'in kendisi ve Mary Tudor'un Latince Sekreteri Roger Ascham ile çağdaşı yazıcılar kısaca 'Chancery' de denen bu yazı türünün kullanımının yaygınlaşmasına katkıda bulunurlar. Üstelik bu yazı tarzı büyük ölçüde okul kitapları ve gündelik yazışmalarda da kullanılmaya başlar.

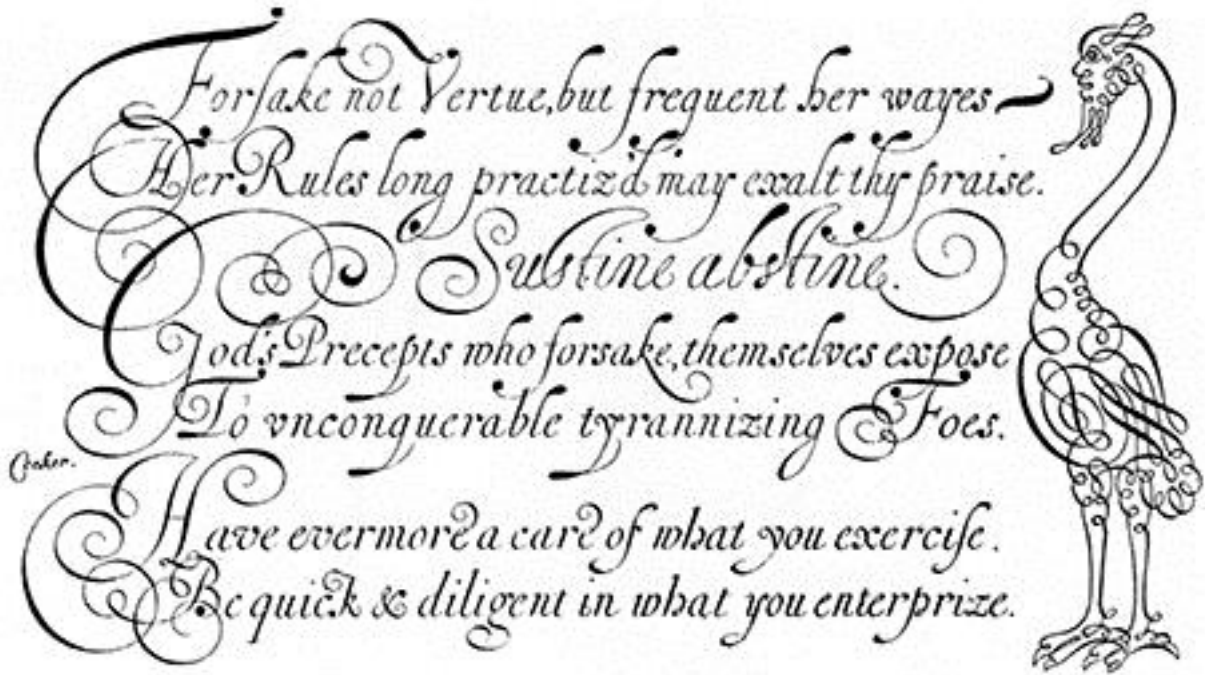
Ancak, eğitilmiş Avrupalılar kendi yazışmalarında Gotik yazının mahkemelerde geliştirilen ve bazen 'Eğik Gotik' de denen (Görsel 16) bir türü olan 'Black Letter Secretary' elyazısı tarzıyla yazmayı sürdürür. Özellikle Almanca konuşan ülkelerde yazışmalar ve hükümet işleri için tek kullanılan elyazısı türü olduğu için, Gotik yazının bu birleşik eğik (*cursive*) sürümü 20. Yüzyılın ortasına değin varlığını sürdürür. 16. Yüzyılın ikinci yarısında Fransa'da gündelik yaşam ve ticari işlemler için temelde kullanılan tarz 'Lettres Françaises' (ya da 'Lettres Financières') olarak adlandırılan, ulusal nitelikli bir 'Black Letter Cursive' ve daha fazlasıyla da en gözde 'Italic' yazı ile 1554'de Vespasian Amphiareo tarafından yayınlanmış bir el kitabı *Opera Nella Quale si Insegna a Scrivere*'de görülen yaygın bir 'Eğik Gotik' türünün karıştırılmasıyla oluşturulan aristokratik 'Italian Bastarda' denilen bir yazı türü olmuştur (Gaur, 1994, s. 172-175).

Görsel 16: Bazı yazı ustaları sadece kaligrafide değil basımcılık alanında da oldukça başarılıdır. Örneğin, Geoffroy Tory aynı zamanda bir yayıncı, basımcı, dil bilgisi uzmanı ve de gravürcüdür. Fransa'da o zaman geçerli Gotik elyazısına karşı *Roman* (dik) harflerin güncelleştirilmesinden ve kitap süslemesinin Fransız Rönesans biçiminin geliştirilmesinden büyük oranda sorumludur. Onun en ünlü çalışması 'Champfleury' 1529'da Paris'te yayınlanmıştır. Bu sayfalar *Lettre Bastarde*'nin örneklerini sunmaktadır.

Elbette söz konusu yazı türleri döneminin yazı ustaları tarafından geliştirilmiş ve gerek Papalık ofisinde, gerekse yüksek mahkemede veya ticari amaçlı çeşitli yazışmalarda eğitimli ve yetenekli yazıcılar tarafından uygulanmıştır. Nihayetinde, daha önceki çağlarda başlıca iktidar, yönetim ve dini kurumlar tarafından açılan çeşitli okulların belirlediği okuryazarlık düzeyinde zaman içinde cinsiyet, din ve bölge farklılıklarının da etkisinin olduğu görülmüş, ancak bu süreçte asıl olarak meydana gelen toplumsal değişimlerin okuryazarlığı temelde etkilediği genel olarak kabul edilmiştir. Bu durum, bundan sonraki çağlarda yazı öğretimine ayrı bir önem kazandırmıştır.

Üstelik 17. Yüzyıldan 19. Yüzyıla değin, süreç içinde, muazzam sayıda çoğaltma kitabı (*copy-book*) yayınlanmıştır. Anımsanacağı üzere, 16. Yüzyılın İtalyan yazı elkitabı örnekleri ağaç gravür olarak üretilmiş ancak sonraki yüzyılın yazı elkitabı yayınlarının büyük bir çoğunluğu, yazı sanatının akışkan çizgili tarzlarının (*florid styles*) sıklıkla uygulandığı ve 'bakır kalıp' (*copperplate*) teriminin de kaynağı olan, bakır levhalar üzerine kazıma ile üretilmiştir. Yazıcı, yazı el kitabındaki örnekleri, büyük bir sabırla oluşturulan ince ve kalın vurgu dağılımları ile vurgu uçlarındaki damlacıkları, doğru bir biçimde kopyalayabilsin diye esnek sivri uçlu ve keskin bir kalem kesmek veya sahip olmak zorundadır. Kamış veya kaz tüyü gibi doğal kalemlerin teknik özelliğinden dolayı sızan mürekkebiyle biçimlendirilen harf biçimleri bu yeni baskı yüzeyi üzerinde artık daha fazla gerçekleştirilemez. Çünkü gravür aleti kaz tüyü kaleminden oldukça farklı iş görür. Yazıcılar, bunun yerine, yazı uygulamalarını gravürcülerin örnekleri ve gravür aletinin oldukça zahmetli çoğaltmalarından ortaya çıkarırlar. Bu nedenle, William Elder ve Edward Cocker (Görsel 17) gibi yazı ustalarının birçoğunun üstün yeteneği hakkında elbette hiç kimsenin şüphesi yoktur (Thomson, 2003, s. 18).

Görsel 17: Edward Cocker tarafından hazırlanan *The Pen's Triumph* (Kalem Ustalarının Zaferi), Londra'da 1660'da yayınlanmış *Examples of all Hands practised by this Nation according to the Present Mode adorned with incomparable Knots & Flourishes* (Benzersiz Düğümler ve Çizgisel Akışlarla Süslenmiş Dönemin Anlayışına Göre Bu Ulus Tarafından Deneyimlenmiş Tüm Elyazısı Örnekleri)'nin bir çeşitlemesini içeren bir çoğaltma kitabı olmaya başlar.

Shakespeare ve Cervantes çağı olarak da anılan 17. Yüzyıl edebiyat ve basımcılık alanında hem önemli gelişmelerin hem de dini otoritelerce belirlenen katı sansürlerin yaşandığı bir çağ olmuştur. Toplumsal anlamda kraliyet, yönetim çevresi, dini otorite, adli, tıbbi ve askeri sınıfları içeren seçkinler okumayı, yazmayı ve hesap yapmayı zaten bilmektedir. Halen tercihan süslü ve bitişik eğik bir Gotik elyazısı türü olan 'Bastarda,' İngiltere'de kendi çalışmalarını gravürleyen ve üretkenliğiyle çağının en iyi bilinen yazı ustası Edward Cocker'ın 1661, 1668 ve 1672'de yayınladığı çoğaltma kitaplarında 'new mixed current' (yeni karıştırılmış gündelik yazı) adı altında tanıtılır (Gaur, 1994, s. 175). Bu çağda söz konusu imtiyazlı çevrelerin çocukları için, onların okuma ve yazmayı öğrenebilmeleri hakkında, çeşitli yayınlar da hazırlanmıştır (Görsel 18).

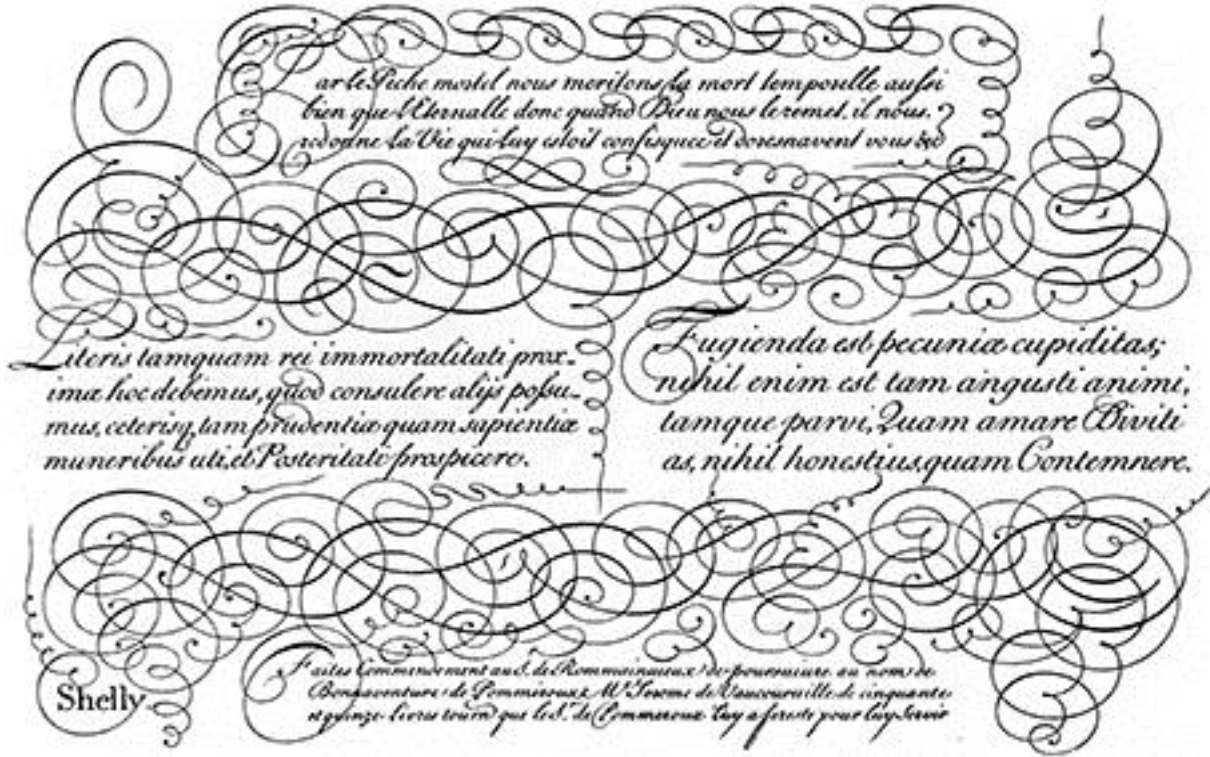
Görsel 18: Yaklaşık 1680'de basıldığı tahmin edilen, Agostino Tensini'nin "Çocuklar İçin Yazının Gerçek Kuralları" kitap kapağı (*La vera Regola dello scrivere Utile a Giovani*, Bassano, circa 1680).

17. Yüzyılda çocuklara yönelik eğitim ve öğretim için de yeni yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında Çek eğitim reformcusu John Comenius tarafından 1658'ler kadar erken bir tarihte *The Visible World in Pictures* (Resimlerde Görülebilir Dünya) başlıklı, çok dilli, ansiklopedik biçimli ve tüm Avrupa'da hızla yayılmış olan bir sözlük gibi, resimli-kitap üzerinde temellendirilmiş ve öncü olan yenilikçi ve etkin yöntemler icat edilmiştir (Le Men,

Ed. Christin, 2002, s. 326). Ancak bunlar öncelikle seçkin ve ayrıcalıklı zümrelerin çocuklarına yöneliktir. Geniş anlamda tüm çocuklara ya da toplumun tüm kesimlerine yönelik yazı öğretimi ise çok daha sonrasındadır.

Aydınlanma ve Endüstri Devrimi Çağında Yazı Öğretimi

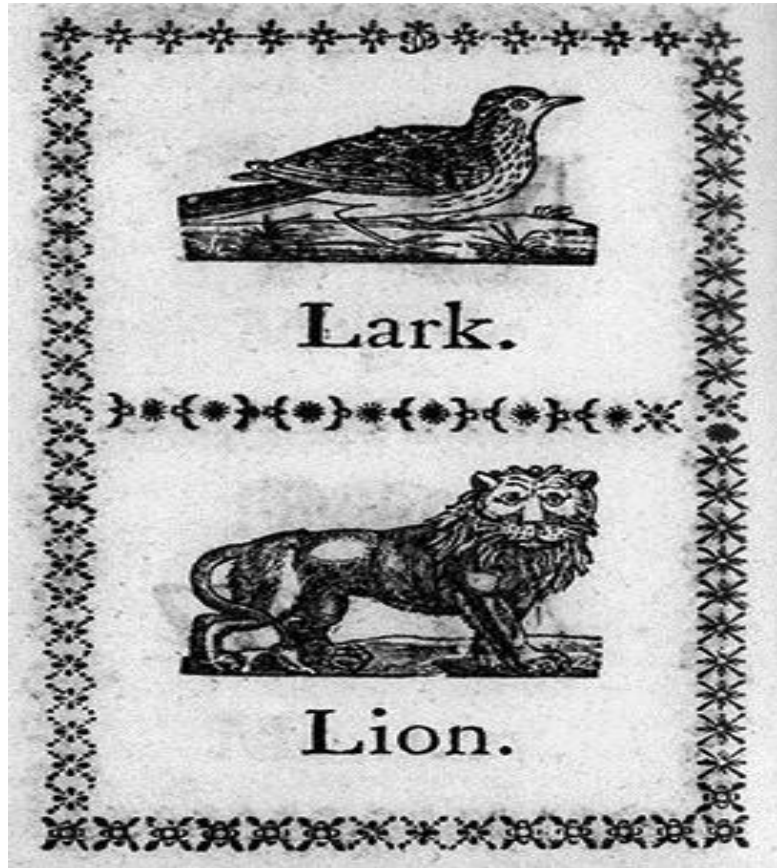
18. Yüzyılda ise tüccarlar, zanaatkarlar, arazi ve çiftlik sahipleri gibi orta sınıflar kendi uğraşları için yazı yazmayı, okumayı ve hesap işleri yapmayı öğrenmek durumundadır. Mesleki yazı öğretimi ve ihtiyacı basımcılıktaki gelişmelere rağmen sürmüştür. Rönesans sonrası ticari kapitalizmin hızla gelişimi yazı işlerini çoğaltmış, bu nedenle ticaret ve özellikle hukuk alanında yeni kaligrafik yazı türleri geliştirilmiştir. İşe ve belgeye göre hızlı ve kolay yazılandan aşırı süslü olanlara değin birçok serbest el yazısı (*handwriting scripts*) veya kurzif yazı (*cursive scripts*) (Görsel 19) temel olarak mesleki eğitim düzeyinde ele alınmıştır.

Görsel 19: Shelley (18.YY. İngiliz Yazı Ustası), *Natural Writing*, 1709.

Aydınlanma Çağı boyunca, ansiklopedik bölümler halinde çocukların gelişim dönemleri hakkındaki bilgiler yayınlanmış, ancak dini içerikli olmayan, laik ilk okuma ve yazma kitapları gibi yeni eğitsel yöntemlerin yaygınlaşması uzunca bir süre yine kraliyet çevresi ve seçkin zümrelere yönelik sürmüştür. Bu yüzyılda ilk okuma yazma kitabı geleneğinde iki farklı yaklaşım ortaya çıkar. Biri mütevazı içeriğiyle halka yöneliktir. Diğeri ise, 1733'de Louis Dumas'nın *Typographical Desk*'i (Tipografik Masa/Sıra) ile 1744'de Başpapaz Berthaud'un eğitsel bir oyunla kitabı bir araya getirdiği *Children's Quadrille* (Çocukların Dörtlemesi) gibi, öğretmen ve aristokralara yönelik yayınlardır.

Dönemin önemli İngiliz illüstratörü ve gravürçüsü Thomas Bewick tarafından resimlenmiş bir kitap (Görsel 20) *New Lottery Book of Birds and Beasts for Children to Learn their Letters by as Soon as They Can Speak* (Çocukların Kendi Harflerini Öğrenerek Bir An Önce Konuşabilmeleri İçin Kuşlar ve Hayvanların Yeni Piyango Kitabı) ise 1771’de yayınlanmıştır. Her bir harfe bir sayfa ayrılmış olan bu kitaptaki metinle birlikte görüntüleme yaklaşımı İngiltere’de meydana gelen romantik devrimin görselliğini sunar. Mükemmelliğin geçici nesnelere olarak, bu gibi erken dönem ilk okuma yazma kitaplarının birkaç çoğaltması varlığını 19. Yüzyılın Fransız ve İngiliz lejyonlarında da sürdürmüştür. (Le Men, Ed. Christin, 2002, s. 326).

Görsel 20: Thomas Bewick’in resimlediği *New Lottery Book of Birds and Beasts for Children to Learn their Letters by as Soon as They Can Speak* kitabından bir sayfa.1771’de T. Saint for W. Charnley tarafından Newcastle’da basılmıştır. Örnek, New York’taki The Pierport Morgan Kütüphanesi arşivindedir.

Fransız Devrimi’nin hemen öncesinde hem çocuklara hem de yetişkinlere hecelemeyi öğretmek önceliklidir. 18. Yüzyılın sonuna doğru, Grenoble’dan başpapaz Louis Barthelemy, bir önceki yüzyılda, kendi öğrencileri arasında iyi ailelerin genç kız çocuklarını hesaplayan Lesclache gibi, bir moda özel öğretmen olmaya başlar. Barthelemy, ‘kız çocukları için özel olarak tasarlanmış’ heceleme ve dil bilgisi üzerine, öğretim yöntemleri ve benzersizlik açısından her biri diğerlerini geçmeye çalışan birçok elkitabı yazar. Başpapazın temel öğretim yöntemi şarkılar içermektedir, ancak şaşırtıcı bir biçimde müstehcenlik içeren, biraz fazlaca kaba-saba olduğu da değerlendirilen bu kitapların bazıları isimsiz olarak yayımlanır.

Her nasılsa resmi okul eğitimine kabul edilmeyen ve de Latince öğretilmeyen kadınlar, bundan böyle nasıl hecelendiğini öğrenmek zorundadır. Başpapaz Barthelemy kız çocukları ve kadınların bunu şarkıyla yapabileceğini önerir. Barthelemy, (1788'de basılan 'Singing Grammarian'da) "şarkı söyleme durumunun kadınların temel özelliklerinden biri olduğunu; mutlu veya üzgün, onların daima şarkı söylediğini" yazar. Bundan dolayı, onlara "Beaumarchais'nin Egarements d'Elvoire" (Elvira'nın Yolunun Hatası) şarkısını seslendirirken harfler üzerinde aksanları, "Nous Sommes Precepteurs d'Amour" (Biz Aşkın Öğretmenleriyiz) şarkısında da çekimleri kullanmayı öğretmeyi önerir (Catach, Ed. Christin 2001, s. 314).

19. Yüzyılda, Fransız Devrimi sonrasında, toplumsal anlamda köklü değişimler yaşanmıştır. Endüstri devrimi köyden kente göçü başlatmış, küçük atölyeler büyük fabrikalara dönüşmüş, kırsal kalkınmanın yanısıra kentsel üretim ve iş bölümü ortaya çıkmış, çeşitli mesleki uzmanlıklar gelişmiştir. Zaman içinde kömürden elde edilen basınçlı buhar enerjisinin yerini yüzyıl sonuna doğru petrol ve motor gücü ile elde edilen elektrik enerjisi almıştır. Böylelikle, şehirlerde bir yanda büyüyen bürokrasi ile memur kesimi diğer yanda ise seri üretim alanlarında çalışan maaşlı işçi sınıfı ortaya çıkmıştır.

Okullar için resimlenmemiş veya sadece siyah/beyaz basılmış okuma kitaplarına karşı, çocuk yayınları büyük bir hevesle, metnin neredeyse hiç olmadığı, Bonapartist illüstratör Nicolas Charlet'in çizimlerinde de izlenebilen (Görsel 21) dönemin Romantizm akımından esinlenilmiş ve taşbaskı olarak dizi halde basılmış olan bir albüm biçimlemesine uyarlanıdır.

Görsel 21: Nicholas Charlet'in *Moral and Philosophical Alphabet for Children Big and Small* (Büyük ve Küçük Çocuklar için Ahlaki ve Felsefi Abece)si 1835'de Paris'te, Gihaut Frères tarafından basılmıştır. Örnek, Rouen'daki Musée de l'Education (Eğitim Müzesi) arşivindedir.

Geç 19 ve Erken 20. Yüzyılda Yazı Öğretimi

19. Yüzyıl'ın ikinci yarısı Modern toplumsal ilişkilerin ve çağdaş devlet aygıtlarının kurumsallaştırıldığı bir süreçtir. Fraenkel, Batı toplumlarında okuryazarlığın, belirli bir zümreye yönelik kısıtlanmış olan biçiminden, zaman içinde, yeni ortaya çıkan toplumsal kesimlerin işlerinin gerektirdiği düzeyde ve de tüm ulus çapında kitlesel olana doğru yaygınlaştığını ifade etmektedir. (Ed. Christine, 2001, s. 330). Ulusal devletlerin kurulmasıyla birlikte eğitim işleri ve dizgeleri önem kazanmış, sadece çocuklar için değil, çeşitli milletler okuma yazma öğretimini tüm vatandaşları için yaygınlaştırma eğilimine girmiştir. Bu durum "yazı sanatı" (*the state of writing art*) olarak bilinen 16. ve 19. Yüzyıllar arasındaki o müthiş artistik gelişmenin yerini başka bir gerçekliğin aldığı göstermektedir. Thomson, 19. Yüzyılın ortasına gelindiğinde, önceki yüzyıllara kıyasla, yazının karakter, biçim ve okunurluğunu kaybettiğini söylemektedir. (2003, s. 18).

Kolonyal kapitalizmin emperyal güçlere doğru evrildiği bu süreçte, pazar ekonomisine bağlı olarak meydana gelen toplumsal değişimler yazılı iletişimin yoğun olarak kullanılmasını gerektirmiş, bu durum yazı öğretimini yüzyılın ikinci yarısında tüm toplumsal gruplar veya sınıflar için daha önemli hale getirmiştir. 1860'lardan itibaren renkli taşbaskı tekniğinin geliştirilmesi hem adım adım reklamcılık ve afiş sanatının gelişmesine hem de çocuklara yönelik masal ve öykü kitaplarının yanısıra ilk okuma ve yazma kitaplarının da renkli ve resimlenmiş olarak basılmasına yol açar. Çocuklar için okuma eğitimi ve yazı öğretimi, böylelikle yüzyılın sonuna doğru devletler tarafından düzenlenmeye başlamıştır. Örneğin, Fransa'da 3. Cumhuriyet döneminde, Jules Ferry tarafından 1882'de desteklenen ve güçlendirilen bir Fransız yasası yedi ile onüç yaş arasındaki çocuklara dini olmayan (laik) bir ilk okuma yazma eğitimi zorunlu kılmıştır (Görsel 22).

Görsel 22: 5 Temmuz 1915'de Rheims'daki bir ilkokul. Frankel, makalesinde, Fransa'nın 3. Cumhuriyet'inin en önemli başarısının çocuklara okumayı öğretmek olduğunu ileri sürer.

Gitgide değişen toplumsal ilişkiler, gelişen teknoloji ve artan belge hazırlama, üretim işi yazı öğretiminin de sistematik olarak bilimsel ve teknik temelde ele alınmasını zorunlu kılar. Viktorya Çağı boyunca, bir yanda 18. Yüzyılın *Anglez* olarak sınıflanan *Roundhand*, *Copperplate* ve daha sonra *Banksript* olarak da anılan çeşitli kurzif yazıları ile 19. Yüzyılın ilk yarısının genel geçer el yazısı olan *Spencerian* (Görsel 23) yaygın kullanımdadır; diğer yanda ise yüzyılın son çeyreğinde A. N. Palmer tarafından geliştirilen *Palmerian* yazısı özellikle ticari ve mali işlerde, ekonomik hayatın belge üretiminde hızlı ve estetik bir yazı yöntemi olmaya başlar.

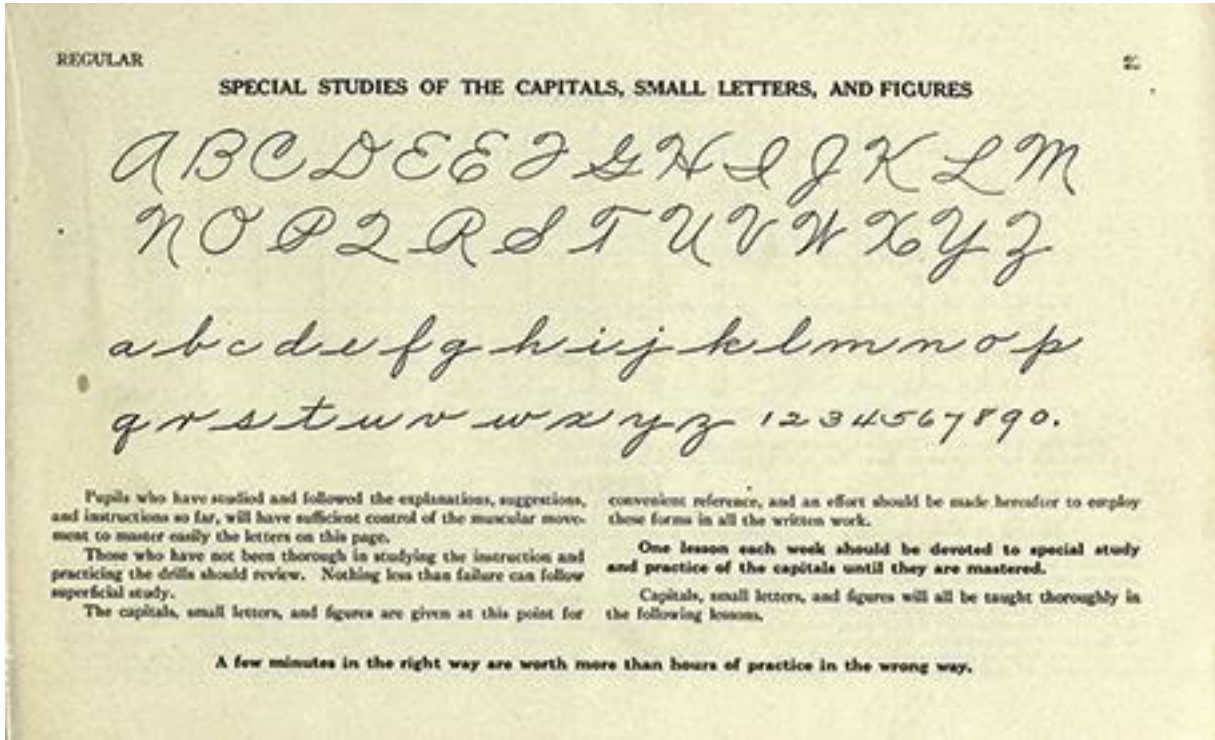
*18th century English Roundhand
employs straight, even-flexed strokes
which are consistent and parallel.*

*Spencerian script, on the
other hand, is very fluid
and omits parallel swelled
strokes wherever possible.*

Görsel 23: 18. Yüzyılın Anglez sınıfı 'English Roundhand' bakır kalıp (*copperplate*) gravür kazıma yazısı ile 19. Yüzyılın Viktorya Dönemi'nin genel geçer *Spencerian* birleşik el yazısı veya kurzif yazı örnekleri.

19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında Austin Norman Palmer tarafından *The Palmerian Method* (Palmer Yazı Yöntemi) adı verilen bir yazı dizgesi (Görsel 24) geliştirilir. Bu yazı yöntemi, Anglo-Sakson coğrafyasında 1840'lardan itibaren el yazısının en büyük genel geçeri haline gelmiş bir yazı dizgesi olan *Spencerian* yönteminin basitleştirilmiş bir tarzı olarak yaratılmıştır (aktaran: Tyler, s. 2014). Yazı işlemlerinde hızlı ve akışkan bir estetiği üreten Palmer Yöntemi, bu nedenle, kısa bir süre içerisinde Amerika Birleşik Devletleri'nde

en güncel el yazısı dizgesi haline gelir. Bu yazı dizgesine uygun olarak, öğrencilere ritmik hareketlerle düzgün bir el yazısı yazma yöntemi öğretilir (aktaran: Apps-Bodilly, 2013, s. 61).

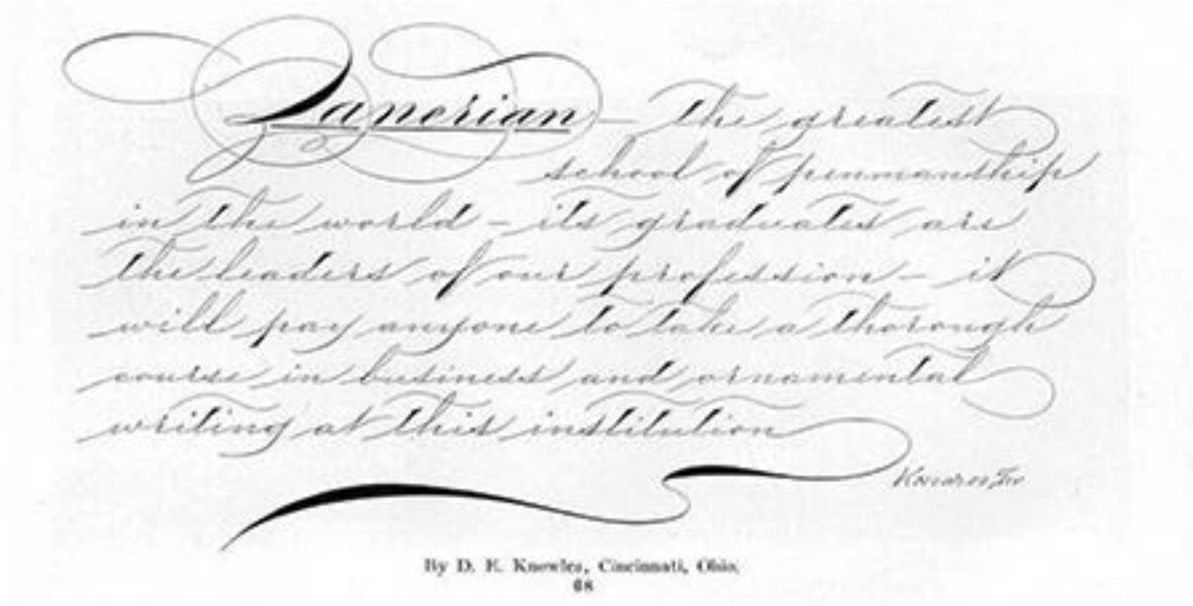
Görsel 24: İfade edildiği üzere, *Palmerian* yazı yönteminin 19. Yüzyılda Viktorya Dönemi'nin genel geçer el yazısı olan *Spencerian* yazısının daha kolay üretilmesi için basitleştirilmiş bir sürümü olduğu düşünülmektedir. 18. Yüzyılın kesin disiplin içeren *Copperplate* tarzı yazıların daha *informal* ve rahat bir biçimlendirme olanağı sunan *Spencerian*'da yalınlaştırılmış olması gibi, Üstelik farklı bir teknik uygulama içeren *Palmerian* yazısı da *Spencerian*'ın temelde daha hızlı yazılması için hepsinin (resmi olandan gayri resmi olana doğru) daha da basitleştirilmiş bir hali gibi görünmektedir.

Palmerian yazı yöntemi 1888 yılında geliştirilir ve 1894'de basılan *Palmer's Guide to Business Writing* (Palmer'in İş Yazıcılığı Rehberi) kitabında tanıtılır. Palmer'in yöntemi, parmakların yazı ile hareket etmesine izin vermek yerine temel olarak kolun *proksimal* kaslarının harekete geçirildiği kas hareketini içermektedir. Büyük yayınevlerinin – daha önceden basılmış kitapların ellerinde kalması kaygısıyla ortaya çıkan – muhalefetine rağmen, bu kitap büyük başarı elde eder. Rehber, Amerika'da 1912'de 1 milyon kopya satar. Yazı yöntemi, 1915 yılında San Francisco'daki Panama Pasifik Fuarı'nda Altın Madalya, 1926'da Philadelphia'daki *Sesquicentennial Exposition*'nda Altın Madalya da dahil olmak üzere çeşitli ödüller kazanır (aktaran: Vitolo, s. 2015).

Palmerian yazı yönteminin savunucuları onun sadeliğini ve hızını vurgulamıştır. Bu yazı yöntemi, zahmetli ve yorucu olan *Spencerian*'dan çok daha hızlı yazılabilmektedir. Üstelik bu yöntemle yazı yazan kişinin o dönemin daktiloları ile dizilen metinlere karşı etkin bir şekilde rekabet etmesine izin verdiği ileri sürülmüştür (aktaran: Trubek, s. 2009). Yeni yazı yönteminin eğitimciler açısından da ayrı bir önemi ortaya çıkar. Yöntemin savunucuları, yazı yönteminin dizgesel bir düzenleme olduğunu vurgulamış ve bu yöntemin okullarda

disiplini arttırmak ve karakteri iyileştirmek için faydalı olacağını ve hatta suçluları topluma tekrar kazandırmak için eğitim amacıyla kullanılabileceğini vurgulamıştır (aktaran: Smith, s. 2011).

Diğer yanda, aşağı yukarı aynı zaman diliminde, *Zanerian* olarak adlandırılan bir yazı yöntemi geliştirilir (Görsel 25). Yazıcı olarak kendini geliştiren Charles Paxton Zaner'in çalıştığı okul kısa bir süre sonra kapatılır. Bunun üzerine C. P. Zaner 1888'de kendi okulunu kurmaya karar verir. Sanat okulu asıl olarak *Zanerian Art College* adıyla bilinmektedir. Ertesi yıl kalem erbabı (*master penman*) Lloyd Kelchner, C. P. Zaner ile ortak olur. 1891'de ise Elmer W. Bloser ortaklığa katılır. Ancak aynı yıl bitmeden L. Kelchner ayrılır. Zaner ve Bloser, nihayetinde kendi şirketleri Zaner-Bloser Company'de eşit ortak olur.

Görsel 25: 19. Yüzyılda Viktorya Dönemi'nin genel geçer birleşik el yazısı *Spencerian* ile 20. Yüzyılın hemen öncesinde geliştirilen *Palmerian* kurzif yazının özelliklerini birleştiren süslü (*ornamental*) *Zanerian* sanat elyazısı örneği. Zaner, kendi okullarında aldığı öğretim sonrası yazıda ustalaşanların çalışmalarına yayınladığı dergilerde yer vererek, onları cesaretlendirmekte ve teşvik etmektedir. Ohayo, Sinsinati'den D. E. Knowles tarafından oluşturulan bu örnek çalışma da, söz konusu dergilerin birinden alınmıştır.

Zaner, 1918'de trajik bir biçimde hayatını kaybetmeden önce, okulun ve yazı yönteminin geliştirilmesi için çalışır. Yayınladığı dergiler vasıtasıyla, kalem ustalığının en iyi örneklerini paylaşır. Onun yaklaşımı, yazı öğretimi alanında bilinçli toplulukların oluşmasına neden olmuştur. Kaligrafik yazıda akışlar ve süslerin (*flourishing*) altın çağı olarak adlandırılan bu dönemde, hem C. P. Zaner hem de E. W. Bloser yazı öğretimi almak isteyenler için ortaya koydukları usta işi çalışmalarıyla örnek ya da kalemkarlık olarak sınıflandırılan yöntemleriyle çok önemli figürler olmuştur. Kalem ustalığı için onların yazı okulları mutlaka gidilmesi gereken merkezler haline gelir. Zaner, 54 yaşında öldüğü zaman, Anglo-Sakson ülkelerinde artık yazı dernekleri vardır (www.iampeth.com).

Palmerian yazı yöntemini geliştiren A. N. Palmer, ticari bir başarı öyküsü olarak yazı çoğaltma kitapları yayınlayan bir yayıncıdan daha ziyade, aslında sınıftan hiç ayrılmayan bir öğretmen olarak bilinir. O, aslen bir eğitimci ve yayıncıdır. 1927'de Palmer, yaklaşık 68 yaşında bir hastalıktan sonra hayatını kaybettiği sırada, 25 milyondan fazla Amerikalı Palmer Yöntemi'ni zaten öğrenmiş bulunmaktaydı.

20. Yüzyılın İlk Yarısında, Modern Çağda Yazı Öğretimi

Latin dünyasında bir yanda A. N. Palmer tarafından 1890'larda geliştirilen ve '*Palmerian*' olarak anılan iş yazısı baskın bir eğitim yöntemi olarak kullanılırken, diğer yanda Amerika'da C. P. Zaner ve E. W. Bloser tarafından aynı yıllarda kurulan okullar aracılığıyla '*Zanerian*' yöntemiyle yazı öğretimi yapılmaktadır. Hem Anglo-Sakson ülkelerde, hem de Batı'da eğitim alan herkesin öğrenmesi için bu iki yazı yöntemi artık zorunlu olmaya başlayan devlet ve özel okullarda yaygınlaşır. Ancak, kıta Avrupasının başat ülkelerinin elbette kendi geliştirdikleri ulusal yazı öğretim yöntemleri de diğer yanda geliştirilir. Bunlar içinde, öncelikle, Fransa ve Almanya kendi yazı öğretim yöntemini geliştiren ülkeler arasındadır.

Okur yazarlıkta devrimsel bir örnek 1917'deki Ekim Devrimini izleyen yetişkin cahilliğini ortadan kaldırma politikasıyla ifade edilir. 1919'da, 18 ile 50 yaş aralığındaki tüm Sovyet vatandaşları okuma ve yazmayı öğrenmek zorundaydılar. Lenin'in hedefi, devrimin 10. Yıldönümünde cahilliğin tamamen ortadan kaldırılmasıydı. Bütün ulus harekete geçirildi. Gönüllüler, kitleler halinde istihdam edildi ve her yerde okullar kuruldu. Bununla birlikte, resmi istatistiklere göre, bu sonuca ancak 1950'lerin son yıllarında ulaşıldı. Hemen ardından, diğer benzer deneyimler okur yazarlığın yayılmasında dikkate değer bir hızlanmanın mümkün olduğunu teyit etti. 1928'de Türkiye "Harf İnkılabı" ve 1944'de Meksika'da "Cehalet Savaşı" duyuruldu ve akılcı politikalar sonucunda başarılı olunduğu görüldü (Fraenkel, Ed. Christine, 2003, s. 330).

Yazı öğretiminde 'Başöğretmen' olarak 20. Yüzyıl'a damgasını vuran ise, 19. yüzyılda yaşadığı başkaldırı, iç karışıklık ve savaşlar nedeniyle okuma yazma oranının oldukça düşük kaldığı Osmanlı İmparatorluğu sonrası Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Gazi Mustafa Kemal Atatürk olur (Görsel 26). Anglo-Sakson ülkelerde yapılan yazı yöntemi uygulamaları ile Sovyet Rusya'nın başlattığı okur-yazarlık çabası (ki, çok uzun zaman aldığı ortadadır) nihayetinde yüzyıllardır (hatta binyılı aşkın bir süredir) zaten kullandıkları ve aşına oldukları abecelerini okuyup yazmayı öğrenmek içindir. Fakat, modern bir ulus olarak kurulduğu ana kadar, neredeyse altı yüz yıldır okur yazarlık eğitimini medreselerde, Arap abecesi ile bir karmaşa içinde yürüten bir toplum, bir cumhuriyet olarak kuruluşundan henüz altı yıl sonra, tam anlamıyla devrimsel bir kararla, Latin abecesine geçme kararı almış ve okur yazarlık oranını çok hızlı bir biçimde tüm toplum kesimlerine son derece yaygınlaştırmıştır. Bu nedenle, Türkiye Cumhuriyeti'ndeki yazı devrimi, dünya okur-yazarlık literatüründe her özelliği ile benzersiz bir örnek oluşturmaktadır.

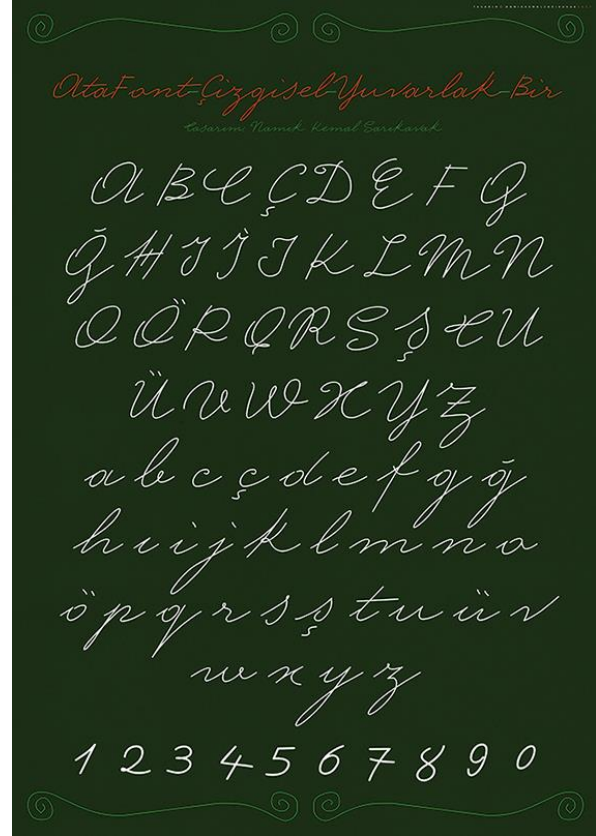
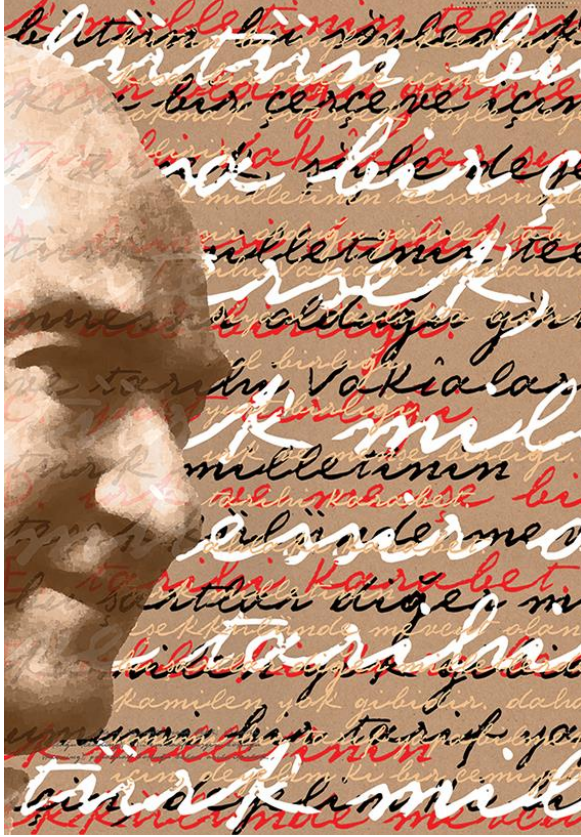

Görsel 26: Atatürk, 1928'in yaz aylarında yurt gezilerine çıkar. Gittiği şehirlerde halkla bir araya gelerek yeni Latin abecesini yazmanın ne kadar kolay olduğunu (bizzat kendi de sahnede veya karatahta başında yer alarak) gösterir. Ülkenin kurtarıcısı, bilhassa halkla birlikte yeni ve çağdaş bir ulus yaratma amacıyla gece gündüz demeden ve halkın içinde bulunarak ve çalışarak tüm topluma örnek olur. Görsel, 13 Ekim 1928 tarihli L'Illustration dergisinin kapağında yer alan klasik Başöğretmen Atatürk görüntüsü ile aynı gün çekilmiş bir başka enstantanedir.

Atatürk, sadece bir asker, komutan, devlet adamı ve politikacı olarak değil, aynı zamanda bilim adamı olarak geometri ve vatandaşlık konularında yayımlar hazırlayan, Türk dilini geliştirmek için sözcük önerileri ile dil ve kültür politikaları geliştiren, kültür ve sanata Batı uygarlığı kadar oldukça önem veren, Türk toplumunun çağdaş uygarlık düzeyine ulaşabilmesi için toplumsal çözümler geliştiren ve Türklük bilincinin gerçekçi ve rasyonel temelde gelişmesinde en büyük katkılarda bulunduğu için sadece dünya Müslüman toplumları tarafından değil, emperyalizme karşı savaşan tüm halklar ve çağdaş mevkidaşlarınca da takdir edilmiş bir önderdir. Türk halkına bizzat kendisi öğretmenlik yapmış, bu ve diğer nedenlerle kendisine Cumhuriyet Meclisi tarafından "Başöğretmen" ünvanı verilmiş, kendi eliyle yazdığı kitaplar Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında toplumun hızla aydınlanması için kullanılmıştır.

İşte, Atatürk'ün kendi elyazısıyla (*manuscript*) taslaklarını hazırladığı söz konusu eserlerinde kullandığı yazının kaynağının aslen *Palmerian* yazı tarzı olduğu görülmektedir (Görsel 24'e bakınız). Bu görüş, yazı, kaligrafi ve tipografi uzmanı ve araştırmacısı Prof.

Namık Kemal Sarıkavak tarafından, 2003-2004 yıllarında üzerinde çalıştığı Atatürk'ün elyazısı hakkında yaptığı ön araştırma ve incelemelerden hareketle oluşturduğu deneysel 'NKS Ata Elyazısı-Kurşunkalem' fontu (Görsel 27) sonrasında, yine kendisi tarafından belirlenmiş, ancak 2007'de geliştirdiği bir diğer Atatürk fontu denemesi olan 'Atafont-Çizgisel-YuvarlakUç-Bir' (Görsel 28) fontu sonrasında ortaya konmuştur.

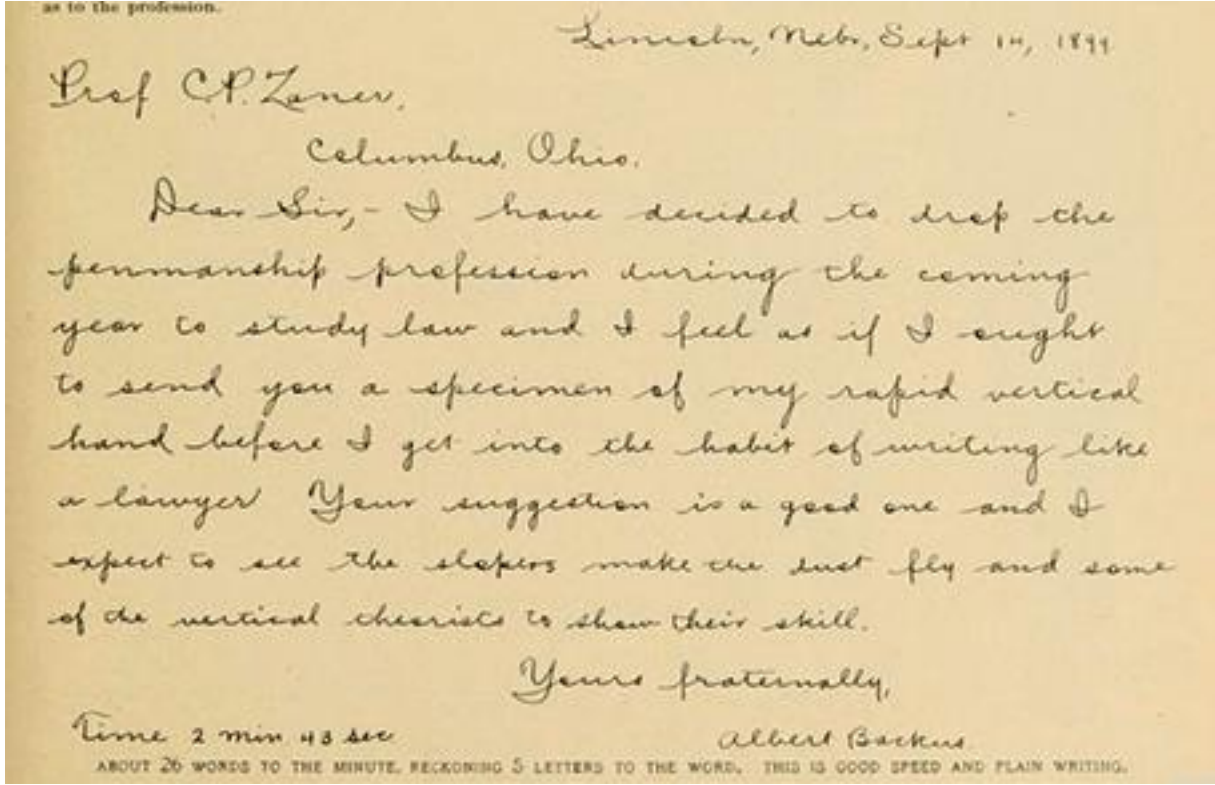

Görsel 27: 2003-2004 yılları arasında Namık Kemal Sarıkavak tarafından tasarlanan 'NKS Ata Elyazısı-Kurşunkalem' fontu Atatürk'ün asıl (kaynak) elyazısını içeren yayınlardan hareketle geliştirilmiş bir tasarım sonucu ortaya çıkmıştır. Kullanılan kaynağın sadece belirlenmiş sayfasında bulunan harflerin seçimiyle yapılan abece takımı fontun kendi üretim aşamalarını göstermesi için deneysel bir uygulama olup, yalnız söz konusu belirlenmiş sayfada bulunan harflerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur.

Görsel 28: 'Atafont-Çizgisel-YuvarlakUç-Bir' fontu tüm harf, sayı ve aksan işaretlerini içeren alfanümerik bir font olarak, üstelik (bir deneme olmaktan daha ziyade) yeniden ve özel olarak çizilmiş ve tasarlanmış bir font çalışmasıdır.

1946'da kurulan UNESCO, dünya geneli için cehaletin ortadan kaldırılması için kendi biçimlendirdiği strateji ile çeşitli kampanyalar yürütür. Ancak Palmerian yazı yöntemi 1950'lerde güncelliğini kaybetmeye başlar. Nihayetinde, çocuklara mümkün olan en kısa sürede kendilerini yazıyla ifade vermeleri ve böylece yazma becerilerini geliştirmeleri için birleşik eğik elyazısı veya kurzif yazı (*cursive script*) öğretmeden önce onlara doğal elyazısı (*manuscript*) öğretmek isteyen yeni Zaner-Bloser yöntemi (Görsel 29) yaygınlık kazanır (aktaran: Alston, s. 1987).

Görsel 29: 1899'da hazırlanmış olan bu mektupta C. P. Zaner'in bir öğrencisi (olasılıkla, Albert Backers) sonraki yıl hukuk çalışmak için kalem ustalığı mesleki eğitimini durdurmaya karar verdiğini, bir avukat olarak yazdığı yazıya alışkanlık kazanmadan önce bu hızlı dik elyazısı örneği hakkında Zaner'den görüş almak istemektedir. Mektup, Zaner-Bloser yazı yönteminin süslü olmayan, güncel (*manuscript*) dik birleşik elyazısı için bir deneme çalışması örneğini oluşturmaktadır.

Diğer yanda, 1960'larda işlevsel okur-yazarlık kavramı ortaya çıkar. 1978'de tanıtılan *D'Nealian* yazı yöntemi ise, *Zaner-Bloser* yazı yöntemiyle gündeme gelen öğretim sorunlarına karşın, daha cazip bir üslup getirmeye çalışır. Bu gelişmeler karşısında, bir yüzyıla yakın bir süre kendi kitabını çoğaltmış olan Palmer'in şirketi, 1980'lerde *Palmerian* yazı yöntemi kitabını yayınlamayı bırakır (aktaran: Akala, s. 2015).

20. Yüzyılda Geç Modern Dönemde Yazı Öğretimi

Özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında dünyada iki kutuplu bir soğuk savaş süreci başlamış, yazı öğretimi 1960 ve 1970'lerde elektronik, bilgisayar ve uzay teknolojileri temelinde iletişim, bildirişim, yayıncılık ve basımcılık alanındaki gelişmelerle birlikte önemini nispeten yitirmiştir. 1960'lara değin etkin dizgi araçlarından biri olan sekreter, haberci veya yazar daktilosunun yerine hazır yazının, fotografik ve elektronik dizgi teknolojilerinin yaygınlık kazanması ve 1970'li yıllarda dizgi ve görüntüyü birleştiren foto düzenleme teknolojisinin geliştirilmesi basımcılık ve yayıncılık iş dünyasında el yazısının önemini hızlıca yitirmesine neden olur. Artık teknolojik dizgi araçlarının etkin kullanıldığı bir dönemde düzgün, hızlı, estetik vb. elyazısına pek ihtiyaç kalmadığı çeşitli mesleki eğitim çevrelerince ileri sürülse de, abece dizgesi iletişimin ve okur yazarlığın en temel taşı veya anahtarı olduğu sürece ilkokullarda ilk okuma ve yazma öğretimi eğitsel veya pedagojik

açından önemini yitirmeyecektir. Bu nedenle, hiç değilse günün şartları, gerçekleri ve gelecek kuşak beklentileri açısından 'Palmerian' gibi aşırı disipline edici el yazılarının ya da güya daha kolay sonraki sürümlerinin bir parça zor olduğu düşünülmektedir.

Gelinen tarihsel anda, uzay ve iletişim çağı aşamasına geçmiş ve 3. Sanayi devrimini başlatmış olan, gelişmiş Batı toplumlarında eskinin davranışçı eğitim yöntemleri yerine özgürlük, bağımsızlık, yaşamda serbestlik, kendine yeterlik, alışkanlıklardan kurtulma, eğitimde tutucu politikalara karşı başkaldırı, politikada ezilmiş halkların mücadelesini destekleme, yaşamda kendin yap, doğal yaşamın önemi, doğaya saygı, çevre bilinci vb. gibi kavram ve düşüncelerin enternasyonalizmle bütünleşmesi sonrasında yazı öğretiminde de değişen koşullar ve gelişen teknolojiler bağlamında daha rahat ve serbest bir öğretim anlayışına ihtiyaç duyulmuştur. Bu nedenle, *Palmerian* ve *Zaner-Bloser* yazı yöntemlerinin yerine daha güncel bir kurzif yazı olarak Donald Neal Thurber'in geliştirdiği *D'Nealian Cursive* (birleşik eğik yazı) yöntemi (Görsel 30) 1978'lerden itibaren Batı'nın Katolik okullarında yaygın kullanıma girer.

Görsel 30: İngilizce abece, hem büyük hem de küçük harfler, *D'Nealian* birleşik eğik el yazısında (*cursive script*) yazılmıştır. Her bir harf veya rakamın yanındaki gri oklar, her sembolün çizilmesi için

başlangıç konumunu belirtir. Birden fazla vuruş kullanılarak yazılmış harfler için, gri sayılar çizginin çizilme sırasını gösterir. Harflerin birkaçının önündeki yeşil kuyruklar onları bir önceki harfe bağlamak içindir; bu harfler bir kelimeyi başlatmak için kullanılıyorsa, yeşil kısım atlanır.

D'Nealian, bazen Denealian şeklinde yanlış yazılmış olup, İngilizce için bir birleşik eğik (cursive) ve kitap yazısı (manuscript) baskı ve kalıp için el yazısını (handwriting) yazma ve öğretme tarzıdır. Palmer Yöntemi'nden türetilmiştir ve kitap yazısı ve birleşik eğik yazı öğrenimini kolaylaştırmak için tasarlanmıştır. D'Nealian, bir ilkokulda ders verirken sistemi geliştiren Donald Neal Thurber tarafından geliştirildi ve ilk olarak 1978'de tanıtıldı. Bu el yazısının adı, Donald'ın adı ile orta adı (Neal) arasında kısaltmayla uzlaştırıldı.

Dizge, çocuklara genel geçer Zaner-Bloser el yazısı yöntemini öğretmekle ilgili problemleri hafifletmek için bir yöntem olarak tasarlandı ancak sonraki birleşik eğik el yazılarına geçişte zorluk yaşandı. D'Nealian el yazısı biçimlemesinin diğer birleşik eğik el yazısı sürümlerine pek çok benzerliği vardır. Teoride, çocukların geleneksel birleşik eğik el yazısıyla yazmaya kıyasla, bu yöntemi kullanarak temel el yazısı becerilerini öğrenmesi ve edinmesi daha kolaydır (<http://www.dnealian.com>).

Başlangıçta, geliştirilen yeni yazı dizgesine yönelik, onun yararları ve üstünlükleri hakkında, elbette teoride, birçok önerme bulunmaktadır. Örneğin, www.dnealian.com sitesinde bu başlıklar incelenebilir. Yazı yöntemi iki temel abece biçimi önermektedir. Bunlardan biri, ülkemizde yanlışlıkla "bitişik" denen, ancak doğru ifadeyle "birleşik eğik el yazısı"nın karşılığı olarak *D'Nealian Cursive* (Bakınız: Görsel 30), diğeri ise, elle yazılan temel baskı harfleri abecesinin bir eğik sürümünün karşılığı olarak *D'Nealian Manuscript* (Görsel 31) modellerini sunulmaktadır.

D'Nealian Manuscript

*Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh
Ii Jj Kk Ll Mm Nn Oo Pp
Qq Rr Ss Tt Uu Vv Ww Xx
Yy Zz 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9*

Görsel 31: *D'Nealian* gündelik elyazısı (*manuscript*) normal matbaa harflerinin eğik bir sürümüdür. Yazı sürümünün eğik tercih edilmesinin nedeni 1. ve 2. Sınıf çocuğu için yazıyı dik yazmanın görece zor olmasından kaynaklanır. Dik temel abece, aslından hareket edilecek olursa, gerçekte açık, anlaşılır ve estetik bir sonuç üretecek bir yönerge içerse bile, yazı öğretiminde zaman zaman farklı, zorlayıcı, katı, bozuk, uyduruk ya da estetik arayışlar sonucu son derece farklı sürümleriyle eğitim ve öğretim ortamında varlık göstermiştir. Ancak her durumda, hedef öğrenci düzeyinin biyolojik, fiziksel, ruhsal ve pedagojik gelişimi dikkate alınmalıdır. Bu gerçekler gözden kaçırıldığı ya da şartlar zorlandığı zaman yazı öğretiminde aksamalar baş gösterir.

Yeni yazı dizgesi 1978'de uygulamaya girdikten sonra 1980'li yıllar boyunca denenmiş, fakat zaman içinde çeşitli sorunlar dile getirilmeye başlanmıştır. Örneğin, *D'Nealian*, gündelik elyazısı ya da kitap yazısı (*manuscript*), başka bir ifadeyle baskı tarzı yazıya sonradan adlandırılmayla "*monkey tails*" (maymun kuyukları) denen uzantıların eklenmesinin, çocuklara nasıl yazmaları gerektiği hakkında verilen karmaşık talimatlara etkili bir şekilde bir "üçüncü adım"ı eklediğinden dolayı, birçok yerde eleştiri çekmiştir (mcnattlearningcenter.com).

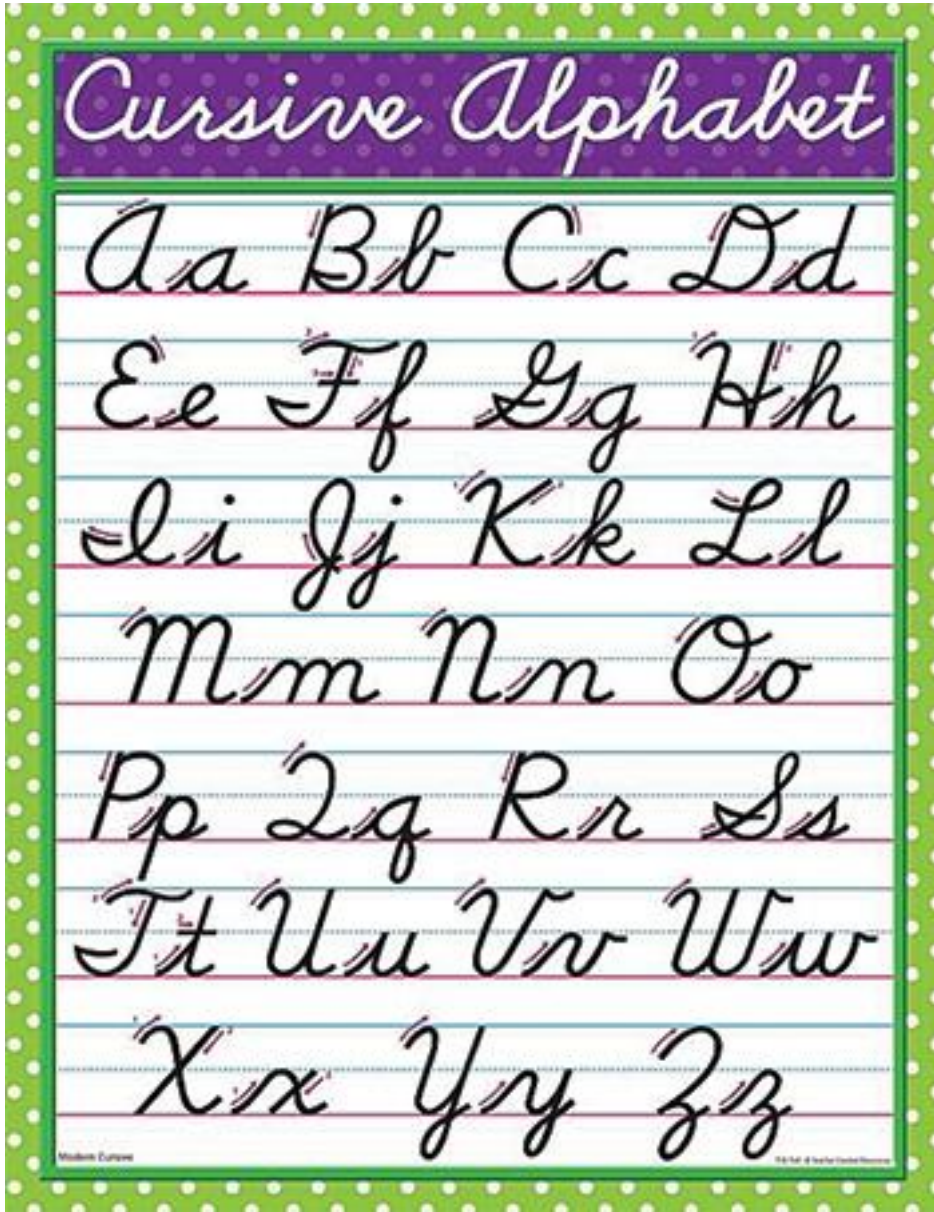
Dahası, *D'Nealian*'ın çoğu birinci ve ikinci sınıf öğrencilerine aşırı derecede erken öğretildiği ve bunların çoğunun hâlâ baskı tarzı yazı (dik veya eğik temel abece) yazmanın temellerini öğrenmekte olduğu ortak bir konu/sorundur. Batı dünyasında özellikle de Amerika'da, zaman zaman bazı bölge okullarının aniden kendi el yazısı öğretimlerini değiştirdikleri, bu gibi durumların farklı bir tarza uyum sağlamaları gereken öğrenciler için muhtemelen çeşitli zorluklara neden olduğu, konuyla ilgili (kaynakçada belirtilmiş olan) çeşitli web sayfalarında ifade edilmiştir.

Steve Graham, 1990'lı yılların ilk yarısında yaptığı bir araştırma incelemesinde, bir yanda *D'Nealian*'ın çocuk el yazısında bir fark yarattığı iddiasını; diğer yanda *D'Nealian*'ın öğretmenler için faydalı sorunlar (?) yarattığı iddiasını (çünkü, öğretmenlerin bu yeni yazı dizgesini öğrenip ebeveyne karşı onu savunması gerekmektedir) ve ek olarak birçok küçük çocuğun resmi talimatlardan önce geliştirmiş oldukları yazı biçimlerini boşa çıkarmayı (yani okul öncesi basamaklarda öğrendiklerini unutmayı) gerektirdiğine yönelik iddialara ilişkin "hiçbir güvenilir kanıt bulunmadığı" sonucuna ulaşır (Graham, 1993-94, s. 91-95).

1980'lerden Günümüze, Ülkemizde Yazı Öğretimi

Yazı öğretimi ile ilgili kaynak teşkil edecek didaktik ve görsel örneklerin yetersizliği ve dünyadaki gelişmeleri takip etme konusunda gereken önlemlerin zamanında alınamamış olması, ülkemizdeki yazı öğretiminin eksik yürütülmesine yol açmıştır. Elbette 1970'li yılların çok değerli öğretmen, eğitimci veya akademisyenlerinin yaptıkları çalışmalar yadsınamaz. Fakat geçmişe bakıldığında, 1980'lerden sonra, her nedense, yazı öğretiminde bir belirsizliğin ortaya çıktığı izlenmektedir. Bunun elbette sosyolojik ve politik çeşitli nedenleri vardır. Kısaca yakın tarihimize yönelik bu toplumsal değişimleri hızlıca gözden geçirdiğimizde bu gerilemenin nedenlerini de görmek belki mümkün olabilecektir.

1970'lerde dünya genelinde baş gösteren ekonomik ve toplumsal krizlerin (petrol krizi, nükleer tehdit, bölgesel savaşlar ile iç çatışma ve kutuplaşmaların) ülkemizdeki toplumsal yaşamı da olumsuz etkilemesi ve 1980'li yıllarla birlikte gelen askeri darbe ve cunta yönetimi sonrası içe kapanışın ardından, 1985'lerde dünyadaki serbest piyasa ve küreselleşme politikaları dışa açılımı getirmiştir. 1990'larda iki kutuplu dünya anlayışı yıkılmış, dünya genelinde bir belirsizlik durumu oluşmuştur. 1990'ların ikinci yarısında *D'Nealian Cursive* yöntemi (Görsel 32) dünyada, özellikle Anglo-Sakson ülkelerinde yavaş yavaş terkedilirken, bizde uluslararası gelişmeleri izleyen bazı özel okullarca yeni bir yöntem olarak gündeme alınmaya başlanır.

Görsel 32: D'Nealian birleşik eğik (cursive) el yazısı örneği.

Bunun gerekçesi, 1985'li yıllarda masaüstü yayıncılık teknolojisinin hızlı bir biçimde yaygınlaşması, diğer yanda 1992'de başlayan ancak 1995'lerden itibaren *web browser* veya tarayıcı programların kullanıcı dostu arayüzleri sayesinde, internetin etkin bir biçimde

kullanıma girmesiyle gelişmeleri izlemek ve bilgi kaynakları ile görsellere ulaşmak daha mümkün hale gelmiştir. Yani Batı, 1990'lı yıllarda artık bir bilişim toplumu olma aşamasına ulaşmıştır.

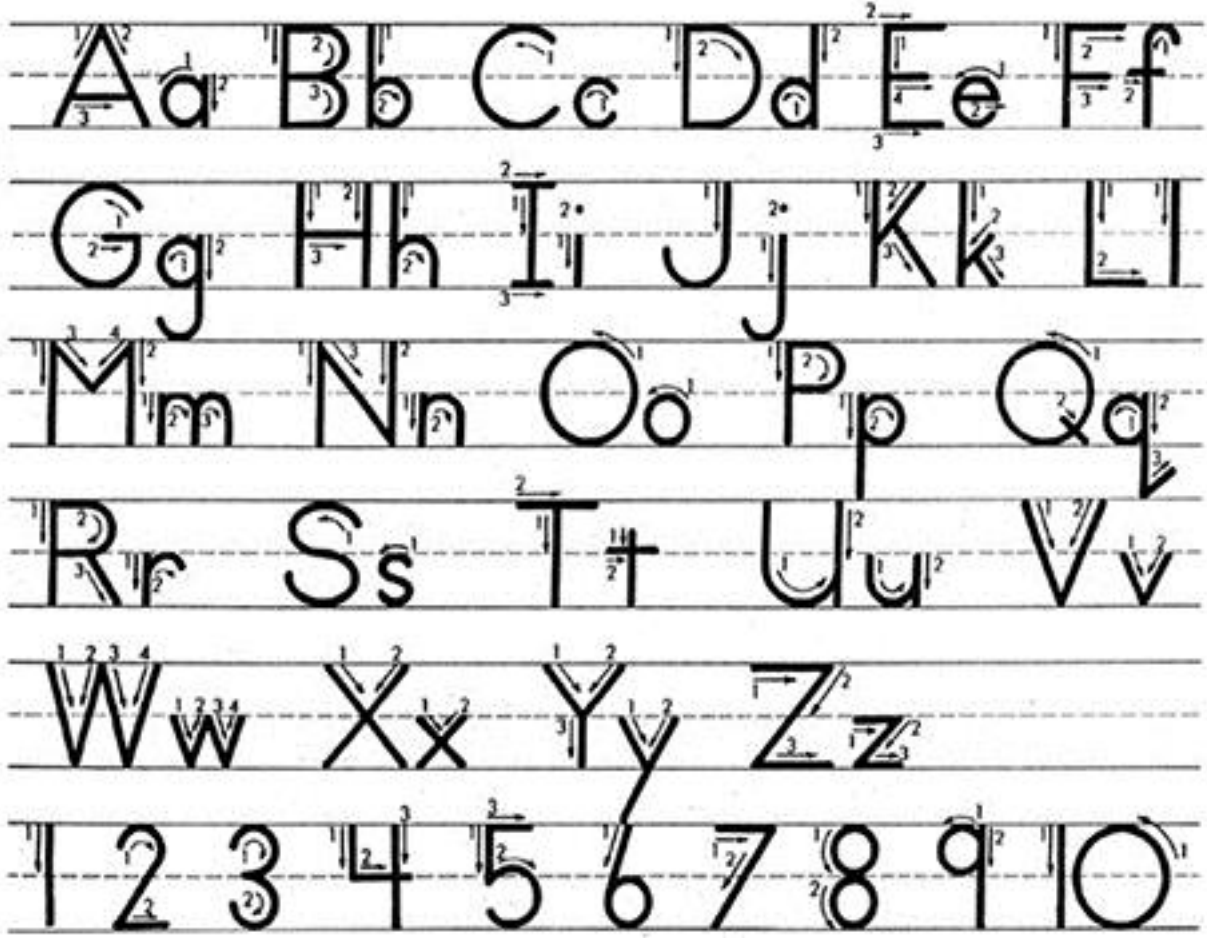
Bizde ise, 2004 ve 2005'de eğitim politikalarında uygulamaya konan “yapılandırmacı” eğitim ve “öğrenci merkezli” öğretim anlayış ve yaklaşımları gerçek anlamda bilişim toplumlarına dönüşmüş Anglo-Sakson ülkelerinin kendileri için öngördüğü yeni eğitim politikalarının – ülkemizin toplumsal gerçekleri ile uyum, uygunluk ve altyapısal koşullarda benzerlik vb. gibi olgular göz önünde bulundurulmadan – doğrudan yapılan bir aktarımdan öteye geçememiş, yazı öğretiminin daha da kötüleşebileceği ise öngörülemediği, tam tersine “yapılandırmacı anlayışa uygun olduğu” savunuları ve iddiaları çerçevesinde, fakat pedagojinin ilkeleriyle örtüşmediği de gözden kaçırılarak, uygulamaya konmuş ve elbette her geçen yıl ağırlaşan bir sorun haline almıştır. Bu nedenle alan yazında 2008'lerden itibaren ilk okuma yazma öğretiminde adım adım büyüyen soruna dikkat çeken, çözüm önerisi geliştiren ve çeşitli öngörülerde bulunan birçok bilimsel makale yayınlanmıştır.

Biriken sorunlar nihayet 2017 başından itibaren ilgili kurum ve kuruluşlarca ele alınmış ve radikal olmayan, “öğretmenin tercihini önemseyen, geçiş süreci bir takım önlemler oluşturulmuştur. Bu çerçevede, N. K. Sarıkavak tarafından hazırlanmış olan ve konunun farklı boyutlarını ele alan “Bir Tasarımcı/Eğitimci Bakış Açısıyla, İlk Okuma ve Yazma Öğretiminde Bitişik Eğik Yazı mı, Dik Temel Abece mi? (Konuya İlişkin 25 Adet Makale, Tez vb. Bilimsel İçerik İrdelenmesi ve Değerlendirme Raporu)” ile “İlk Okuma Yazma Öğretiminde Yazı Kullanımının İrdelenmesi ve TTKB Dik Temel Abece Yazı Tasarımı Örneği” başlıklı iki makale incelenebilir.

3. Milenyum'a Girerken, Dünyada Yazı Öğretimi

Batı dünyasında özellikle 1980'lerde bilgisayarın her eve girmeye başlaması, 1990'larda çoklu ortam uygulamalarını gerçekleştirebilen bilgisayarların herkesin alabileceği makul fiyat seviyelerine inmesi, eğitim ve öğretimde etkileşimli ortamların kullanımını yaygınlaştırmış, 2000'lerde dizüstü bilgisayarların neredeyse her çalışmada/evde bulunması mobil (hareketli ve dinamik) bir süreci desteklemiş, 2005'lerde tabletler ve 2008'lerde birçok işlevi yerine getiren akıllı cep telefonlarının yaygınlaşması gibi yüksek teknolojik gelişmeler el yazısı öğretimini daha da tartışmalı bir hâle getirmiştir.

1990'larda *D'Nealian* yöntemi bırakılırken, *'ball and stick'* (top ve çubuk) denilen bir yazma yöntemi (bizdeki dik temel yazı öğretiminin çocuklar için daha basit ve anlaşılır ifadelerle tanımlanmış ve sanki bir oyunun unsurlarıymışçasına çocukların düzeyine indirgenmiş hali) Batı toplumlarında tekrar güncel olmuş (Görsel 33), alanyazında *'continuous stroke'* (sürekli vurgu) da denilen kurzif yazı (birleşik eğik el yazısı) öğretimi ile birlikte okul müfredatlarında yer almıştır. Diğer yanda el yazısından daha ziyade, akıllı cep telefonunun da eklendiği “yeni medya” sayesinde klavye kullanımının yaygınlaşması dik temel abecenin öğretimini daha öncelikli kılmıştır.

Görsel 33: Aslında ilk okuma yazma öğretimi düzeyinde dik temel abece gibi terimsel ifadelerin çocuklar tarafından kavranmasını beklemek zordur. Ancak, 'Ball and Stick' (top ve çubuk) yaklaşımı adı verilen bu yazma yöntemi çocukları baştan itibaren bir oyuna, kurguya hazırlamakta, sanki onları buluşa yönlendirecek bir yaklaşımla teşvik edecek gibi görünmektedir. Artık, çocukların düzeyi ve pedagojinin temel ilkeleri göz önüne alınmaya başlanmıştır.

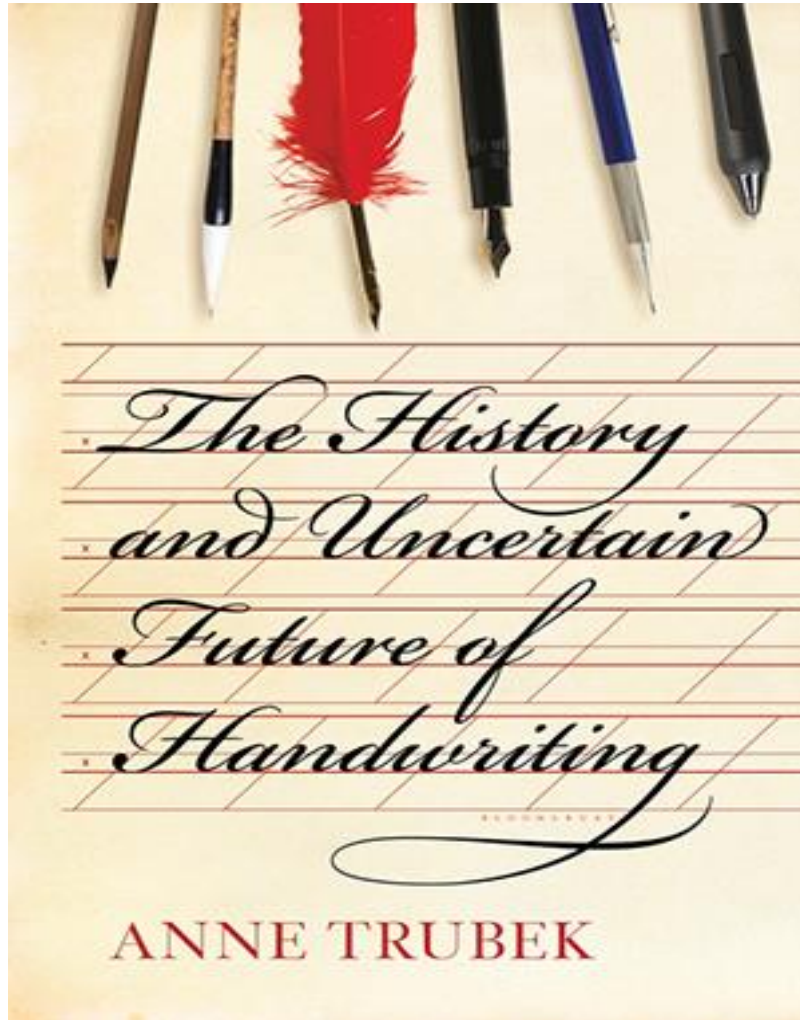
Batı'da alan uzmanları – *Palmerian*'dan başlayan, *Zaner-Bloser*, *D'Nealian* ve son uygulamalarıyla – birleşik eğik el yazısının günümüzde ve gelecekte ne kadar gerekli olacağını, bu yazının eğitim ve öğretimdeki rolü, önemi ve katkısını; çocukların gelişim çağında onların parmaklarına verdiği acı, sızlama ve yorgunluğa rağmen hem maddi hem de manevi kişilik gelişimine katkısının olup olmadığını; sınavlarda kendini ifade etmek için ne kadar gerekli olup olmadığını; yazma hızını artırmak şöyle dursun aksine düşürdüğünü; ancak diğer yanda teknolojik gelişmeler bağlamında bundan sonra onu öğretmenin kişinin geleceğinde ne kadar işine yarayıp yaramayacağı vb. konuları halen tartışmakta, ne yazık ki, bu konularda onlar da "tek doğru sonuç"a ulaşamaktadırlar. Ancak, gelişmiş ülkeler nihayetinde "ortak doğrular"a ulaştıkça eğitim politikalarında değişikliklere gitmekte, yeni nesilleri geleceğe hazırlamak için gereken önlemleri almakta ve sonuçta "akılcı" yaklaşımda bulunmaktadır.

Amerika'da *National Handwriting Association (NHA)* (Ulusal Elyazısı Derneği) başkanı Angela Webb, "İyi niyetli olsalar da, özellikle de beş yaşındaki çocuklarda sürekli bir birleşik

eğik elyazısı yazı tarzını zorlamak uygulamasının yanlış yönlendirilebileceğine inanıyorum" demektedir (Smits, 2016).

El yazısı bizi daha akıllı hale getirmez: "El yazısının klavyeye oranla üstün olduğuna dair ikna edici ampirik bir kanıt yoktur." Birleşik eğik elyazısına olan bağlılığımız temelde duygusaldır. Bunu hayatımızın biçimlendirici bir bölümünde öğrendik ve çocukların hayatlarının biçimlendirici bölümünün şu anda bu öğeyi içermeyeceğini kabul etmek zor (Ferriss, 2016).

Elyazısının kültür ve insanlık tarihi üzerindeki uzun ve önemli etkisini ortaya koyan eseri "El Yazısının Tarihçesi ve Belirsiz Geleceği" adlı kitabın yazarı Anne Trubek (Görsel 34), yakın zamanlarda tartışılan makalelerinde, elyazısının günlük yaşantımızdan çekilmesinin, hatta ortadan kaldırılmasının, uygarlıkta bir azalmaya işaret etmediğini, daha çok iletişimin gelişiminde bir sonraki aşamayı işaret ettiğini iddia etmektedir. Trubek'e göre, el yazısının geleceği henüz belirsizdir. Bununla birlikte, geçmişi, yani tarihçesi, binyıllar boyunca Batı kültürünü ve medeniyetini ne kadar etkilediğini gösterir. Ona göre, anında iletişimin günümüzdeki dijital çağında, elyazısı her zamankinden daha az gereklidir ve aslında daha az sayıda ve daha az öğrenciye el yazısıyla nasıl yazılacağı öğretilmektedir (Trubek, 2016).

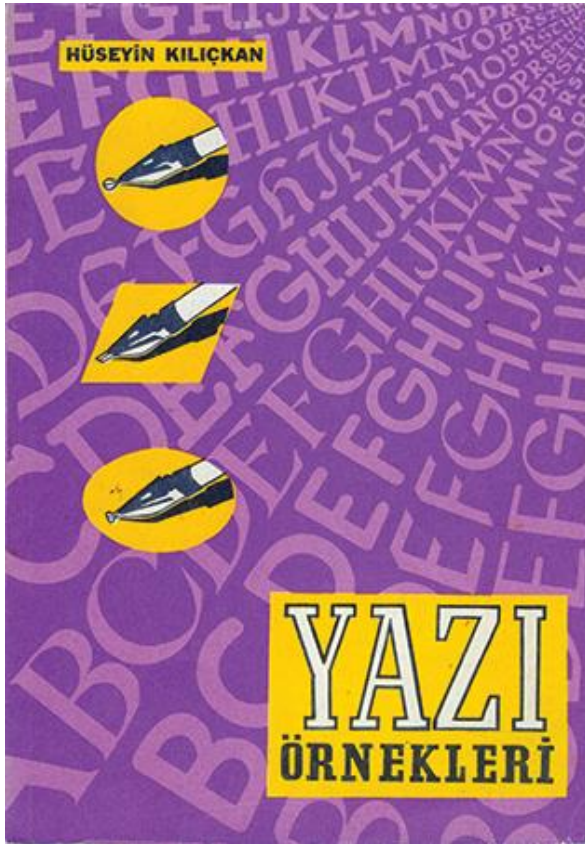

Görsel 34: Trubek'e göre "bin yıldaki her yenilik, mevcut genel geçerleri ve yerleşik çıkarları tehdit etmiştir. Gerçekten de, eski Atina'da Sokrates ve takipçileri, belleğin yok edileceğini iddia eden elyazısının çok büyük bir kısmını bizzat kendileri kullanmıştır. Gutenberg'in matbaası baskı öncesi dönemde kitaplar yaratan keşişlerin geçim koşullarını nihai olarak tersine çevirmiş, yine de yazı ve iletişimin farklı yöntemleri her zaman ortaya çıkmıştır. Anne Trubek, derin geçmişiyle geleceğimiz arasında yeni bir bağlantı kurarak, paylaştığımız toplumsal tecrübelerimizi görmemizi sağlayan renkli bir merceğe sunuyor.

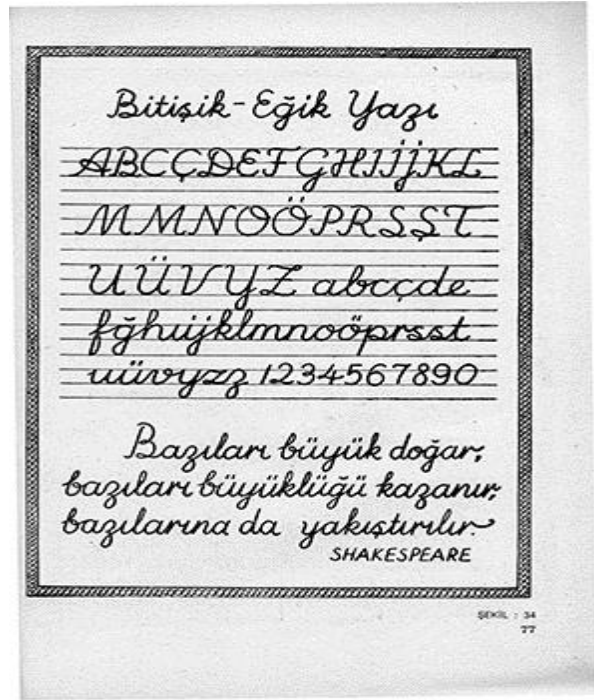
21. Yüzyıl'ın Başında, Türkiye'de Yazı Öğretiminin Geleceği

MEB'nun Kasım 1997 tarihli Tebliğler Dergisi'nde bulunan örnekler, maalesef, 2004-2005 Eğitim Öğretim Yılı'ndan beri 2017-2018 Eğitim Öğretim Yılı'na kadar aynen kalan ve kullanılan görsellerdir. Teknik anlamda tüm çizim, tasarım ve baskı yöntemleri açısından yetersizliklerine rağmen, 1973'de basılan Hüseyin Kılıçkan'ın 'Yazı Örnekleri' (Görsel 35-36), 1975'de Erdoğan Munis'in 'Evrimi ile Yazı Sanatı' (Görsel 37-38) ile Yüksel Uslay'ın 'Yazı Sanatı' (Görsel 39-40) kitaplarının dönemin öğretime katkısına karşın, 1990'larda basılan kitaplar bu alanda olumsuz örnekler olarak piyasada çoğalmıştır. 2000'lerden itibaren ise tekrar güncel konu olan yazı öğretimi için hazırlanan yeni yayınlarda, ne yazık ki, eskinin hatalarının tekrar edildiği görülmektedir.

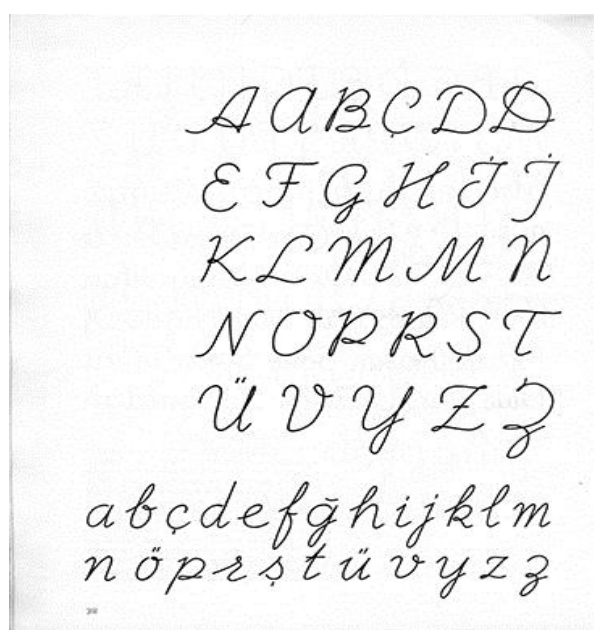
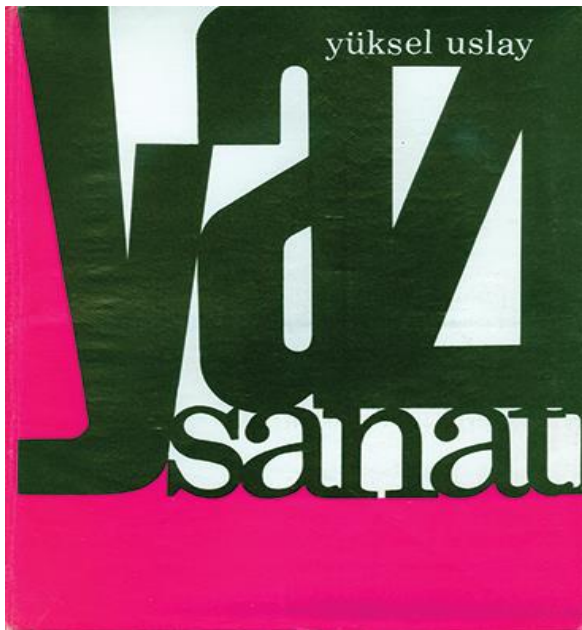

Görsel 35-36: Hem resim öğretmeni hem de yayıncı olan Hüseyin Kılıçkan Milli Eğitim'imizde kullanılan birçok ders kitabını hazırlamıştır. O yıllarda ülkemizde yurtdışı kaynaklı yabancı kitaplar ve örnekleri pek bulunmazdı, ancak "Speedball Textbook" yayınları gibi nispeten daha ucuz olması

nedeniyle elde edilebilir kitapçıklar birçok yazı örneği de içermekteydi. Yazıyla ilgilenenlerin daha çok tabela ve reklamcılık sektöründe çalıştığı ya da resim öğretmenliği yaptığı bu yıllarda, Kılıçkan'ın 1973'de basılan kitabında bulunan "Eğik El Yazısı" hiç değilse mümkün olduğunca dikkatli bir biçimde yazılarak hazırlanmış bir kitap olmuştur.

Görsel 37-38: Erdoğan Munis tarafından hazırlanan ve 1975'de basılan "Evrimi ile Yazı Sanatı" kitabında bulunan yazı örneklerinin H. Kılıçkan'ınki kadar dikkatli çizilmediği veya yazılmadığı görülmektedir. Örneklerin olabildiğince, vurgu açılardaki paralellik, harf büyüklüklerindeki eşdeğerlik ve olası en benzer aynı harf biçimlemesiyle mükemmel olması gerekmektedir. Bunlara karşın, Kılıçkan'da olmayan akademik bilgiyi içeren kitap sadece yazı öğretimi için değil, yazı tarihi ve örnekleri açısından oldukça zengindir.

Görsel 39-40: Yüksel Uslay tarafından hazırlanan ve 1975’de yayınlanan “Yazı Sanatı” kitabı hem baskı niteliği, hem daha geniş akademik içeriğiyle genel olarak yüksek okul öğretimine yönelik hazırlanmış görünmektedir. Erdoğan Munis’in kitabının içeriği gibi, bu kitap da sadece yazı öğretimi için değil, yazı tarihi ve örnekleri açısından ondan bile daha zengindir.

Ülkemizdeki Yazı Öğretiminde Durum ve Tespitler

Tekrar başladığımız noktaya dönecek olursak, ya da daha doğrusu konuyu toparlayacak olursak, yazı öğretiminin uygarlıkların gelişiminin ana unsurlarına göre farklılık gösterdiği, Batı toplumlarında Rönesans ve Hümanizma ile birlikte hızlı bir biçimde toplumsal eğitime ve öğretime önem verilmeye başladığı, mutlakiyetler sonrası özellikle çağdaş ulus devletlerde yazı öğretiminin toplumsal ilerlemenin en temel sorunsalı olduğu bilincinin yerleştiği ve cehaletle mücadelenin bir eğitim politikasına dönüştürüldüğü, 2. Dünya Savaşı sonrası ise oluşturulan kimi uluslararası kurumlarca okur yazarlık eğitim ve öğretiminin önemsendiği ve bu bağlamda çeşitli projelerin geliştirildiği görülmüştür.

Tarihsel süreç, Batılı toplumların “Çılgın Türkler” dediği bize, Türkiye Cumhuriyeti olarak tarihte çok özel bir deneyim yaşadığımızı ve kısa bir süre içinde nasıl Latin yazısını yaygın bir biçimde kullanmasını öğrendiysek, aynı tecrübeyi bilişim toplumları tarafından geliştirilen yeni iletişim ve bildirişim teknolojilerine ortaya çıkaranlardan çok daha hızlı bir biçimde uyum sağladığımızı ve üretmesek bile yaşantımızda bir bilişim toplumuna dönüştüğümüzü göstermiştir. Bu nedenle, Milli Eğitim’imizde 2000 sonrası yapılan en iyi iyileştirmelerden ve doğru adımlardan birinin “Fatih Projesi” ve “Akıllı Tahtalar” uygulaması olduğunu belirtmek gerekir.

İşte, yapılan doğru hamleler ile çağa ve geleceğe hazır nesilleri yetiştirmeyi amaçlayan uz görüşlü yaklaşımlara karşın, neredeyse 12-13 yıl boyunca zorunlu birleşik eğik el yazısını öğrenmeye zorlanmış ve maalesef yazı yazmaktan neredeyse yarı yarıya soğutulmuş bir gençliğe okuma, buluş yapma, bilgi üretme, bilgiyi saklama, bilgiyi çoğaltma, bilgiyi paylaşma, edebi anlamda yazma, iletişim kurma, kendini ifade etme, sevgi ve saygı üretme vb. çeşitli etkinliklerle toplumsallaşmamızı abeceler vasıtasıyla sağlayan yazıyı tekrar onlara sevdirmek için, son yıllarda yaşamak zorunda kaldığımız sorunları olabildiğince doğru ve anlaşılır bir biçimde tanımlamak gerekmektedir.

Öğretimdeki Sorunları Tespit Etmek Gerekirse...

1- Öncelikle yazı öğretiminde kullanılan yazı örnekleri (modeller) çok çeşitlidir ve üstelik terminolojik açıdan karmaşıktır. Bu konuda 1978’den beri Batı toplumlarında uygulanan *D’Nealian* yazı yönteminin örnekleri son zamanlarda niteliksiz ve bozuk kopyalamalar şeklinde kullanılmış (Görsel 41), diğer yanda yazımı 1. Sınıf öğrencisi için gerçekten çok zor olan ve pedagojik açıdan da kesinlikle uygun olmayan, daha eski yazı şablonları ve örneklerini içeren, çeşitli kurzif yazılar (Görsel 42) piyasada yardımcı ders kitapları olarak yer almıştır.

2- Geçmiş dönemde ‘bitişik eğik el yazısı’ uygulamasına geçilmesi kararı verilirken, usta kaligrafi ve hat sanatçılarının bile zorlandığı örneklerden geliştirilen daha basit bir yazı

örneği olsa da (Görsel 43), pedagojik açıdan harf veya sesleri henüz tanımadığı kabul edilen 1. Sınıf öğrencisine oldukça zor gelen, karmaşık bir yazı örneği öğretilmeye çalışılmıştır. Bu durum, eğitim ve öğretimin temel doğası olan aşamalı ilerleme ve gelişmeye aykırı bir durum olduğu için, sonuçta onca yıldır öğretilmesine rağmen, 'bitişik eğik el yazısı' uygulamasında çocukların başarılı olması sağlanamamıştır.

3- Fatih projesiyle akıllı tahtalar, tabletler, teknolojik alet ve aygıtların kullanımının yaygınlaştığı bir dönemde klavye ile daha fazla karşılaşan, bu nedenle dik temel büyük ve küçük harflere veya matbaa harflerine (Görsel 44-45) aşına olan çocuklara yaşadıkları çevrede örneğine pek rastlanmayan 'bitişik eğik el yazısı'nın öğretilmesi aslında işi zora koşturur. Bu durum veli şikayetlerine de konu olmuş ve çocuklara koşulan veya dayatılan bu zorlamaya ebeveyn tepki vermiş ve neden temel matbaa harfleriyle yazı yazmanın öğretilmediği sorgulanır olmuştur. Öğretilmekte zorlanılan ve zaten yanlış olarak da 'bitişik' denen yazı, son yıllarda üstelik basında ve kamuoyunda tartışma konusu olmuştur.

4- Son on yıldır meydana gelen toplumsal ve teknolojik gelişmeler nedeniyle eğitim ve öğretim öğrenci merkezli, hazır bulunurluktan hareketle ve teknolojinin etkin kullanımıyla ezberci olmaktan kurtarılmaya çalışılan, yapılandırmacı bir anlayışla yaratıcı ve buluşçu nesiller yetiştirmeyi amaçlayan bir vizyon ve misyona sahiptir. Bu nedenle yazı öğretiminde de günümüz gerçeklerinden hareket etmek gerekmektedir.

Satırlı rakamlı yön ok göstergeli temel harfler

a b c d e

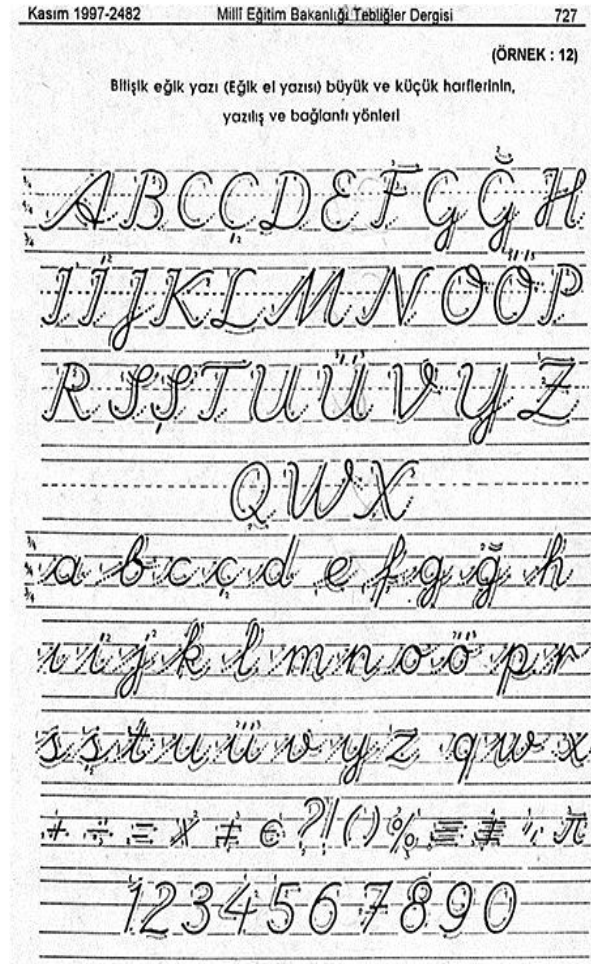
f g h i j

k l m n o

p r s t u

v y z

Görsel 41: Bir çalışma kitabından *D'Nealian manuscript* el yazısı örneği. Örnek, el yazısının doğal biçimlendirme özelliklerini ne yazık ki yansıtmamakta, sanki şablonla çizilmiş mekanik çizgi hareketlerine sahip görünmektedir. Basım ve çoğaltım için elle değil de, mekanik veya dijital üretim ortamlarında biçimlendirildiği her halinden anlaşılmaktadır. Ancak sorun bu değildir. Bu örnekten hareketle yapılan sonraki çizimler, ne yazık ki, daha bozuk yapılar sunmakta, bundan yapılan çoğaltmalar birbirini izleyince de çok daha bozuk sonuçlara varılmaktadır.

Görsel 42: MEB Tebliğler Dergisi, Kasım 1997-2482, sayfa: 727, örnek:12. Bu yazı örneği, 1970'li yıllarda yazı kitabı yayınlayan öğretmen ve akademisyenlerin çalışmalarından yapılmış "zayıf" bir kopyalamadır.

Görsel 43: "Bitişik eğik yazı" örneği resmi nitelikli Tebliğler dergisinde var olduğu ve yayımlandığı sürece, ders kitabı hazırlayan ticari kuruluşların tasarım ve basımda gereken özeni göstermediğini söylemek haksızlık olur. Üstelik, bilgisayar ortamında konuya yönelik kitap yazımlarının dizisinde kullanılmak üzere söz konusu örnekten hareketle yapılan, ancak hem işlev ve tasarım açısından hem de biçimsel anlamda font özellikleri itibarıyla korkunç hatalar içeren bu "bitişik eğik yazı" fontu maalesef yayınevlerinin bilgisayarlarında cirit atan bir "zombi font"a dönüşmüştür.

Görsel 44-45: Bilgisayarda kitap yazımı, dizgisi ve tasarımında kullanılan çeşitli standart dışı dik temel abece fontları bulunmaktadır. Ticari kurumların bilgisayarlarında doğru ya da yanlış birçok font bu nedenle kullanıma girmektedir.

Bu durumların ve olguların değerlendirilmesi sonrasında, elde edilen bulgular çerçevesinde yapılması gerekenler sonuç başlığı altında birkaç maddede şöyle ifade edilebilir:

Yazı Öğretiminin Değerlendirilmesi, Sonuç ve Öneriler

1- Sesi ve onun soyut sembolü olan harfi tanıma aşamasında, artık 1. Sınıf öğrencisine pedagojinin temel ilkeleri bağlamında temel dik harfleri öğreterek başlanmalıdır. Basitten karmaşığa doğru adım adım gidilmelidir.

2- Çocuklarda göz ve el işbirliği, uyumu ve devinimi hem yavaş yavaş hem de geç gelişmektedir. Bu nedenle çocuğun görsel algısının doğasına aykırılıktan kaçınılmalı, çocuk basit ve yalın biçimleri çizerek sesleri rahatlıkla kodlayabilmeli, böylelikle okuma yazma öğretiminde gereksiz bir zorlamadan sakınılmalıdır.

3- Zorlayan bir yazı çocuğu hem okuma ve yazmadan soğutur, hem de sanatsal kültürün temelini oluşturan çizgi ve resimden uzaklaştırır. Yazma kültürü, kitap okuma alışkanlığı ve kitap sevgisiyle ilişkilidir. Yazmayı seven bir çocuk okuma ve konuşmada, Türkçe dersinde ve edebiyatta da olasılıkla daha başarılı olacaktır.

4- Genç bir nesle sahip ülkemiz çocuklarının daha fazla okuması, aydınlanması, kültürlenmesi ve geleceğin nitelikli bireyleri olabilmeleri için, her ne kadar teknolojik gelişmeler yazı kültüründen bizi uzaklaştırırsa da, çocuklarımıza yazı yazmanın sevdirmesi gerekmektedir. Yazı yazmak bir ızdırıp, sıkıntı ve sorun olmaktan çıkarılmalıdır.

5- Bu nedenle T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı bu konuda gereken düzenlemeleri yaparak 2017-2018 eğitim ve öğretim yılından itibaren 1.

sınıfta Dik Temel Abece öğretimi uygulamasına geçecektir (Görsel 46-47-48-49-50). Sanat yazısının altyapısını oluşturacak olan 'Birleşik Eğik Elyazısı' çalışmaları ise 3. Sınıftan itibaren yavaş yavaş ve adım adım geliştirilecek ve normal olarak meslek öğretimine uygun yaş grubu aşamasında ise gerçekten sanatsal ve nitelikli güzel yazı örneklerinden hareketle yazı kültürü eğitim ve öğretimi yürütülecektir.

(Şekil Örnek: 2 / TTKB-DTA Font Manifestosu)

T.C. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
TTKB Dik Temel Abece Fontu
Harf Yapılandırma İlkeleri

Tüm büyük harfler konstrüktif oranları 1/9 olan Roma Kapıta'nın 4-5-4 oranına uygun çizgiler arasında yapılandırılmıştır. Büyük harf A'nın yatay vurgusu ile J harfinin eğik vurgu bütünlüğü veya ucu çatığı ile taban çizgisi arasında (yüksekliğine) ortalanmıştır.

Büyük harf B'nin üst kasesi 4, alt kasesi 5 oranına yerleştirilip için bir parça daha kıyılmıştır. P ve K'nin kasesi ise 4 oranına yerleştirilmiştir. E harfinin orta yatay vurgusu ile K harfinin çapraz vurgu bütünlüğü orta çizgi üzerinde bulunmaktadır.

Rakamlar üst, orta ve taban çizgisi arasında aynı hızda biçimlendirilmiştir. 1 sayısının üst çapraz vurgusu, üst uzantı bölgesinin ortasında sonlandırılmıştır. 4 sayısının yatay vurgusu ise orta çizgi ile taban çizgisi arasında ortalanmıştır.

5 ve 7 sayısının orta yatay vurgularına orta çizgi üzerinde yer verilmiştir. 4-5-4 oranında yerleştirilmiştir. 6 sayısının yuvarlağından ve 8 sayısının alt kasesi ise üst kasesinden daha büyük olarak yapılandırılmıştır.

Küçük harflerin temel yapıları 4-5-4 oranına uygun yükseklikli bölgelerine yerleştirilmiştir.

Üst ve alt uzantılar 4-5-4 oranına uygun çizgiler arasında gözetilmiştir. Bazı harflerin yapılandırılmasında, vurgular üst uzantı ile yükseklikli bölgelerine ortalanmıştır.

"TTKB Dik Temel Abece Fontu" Manifestosu

- 1- 2017-2018 Eğitim ve Öğretim yılından itibaren T.C. Millî Eğitim Bakanlığı'nın Türkiye Öğretim Programı'nda bir model olarak kullanılması öngörülen "TTKB Dik Temel Abece" fontu, Latin alfabesinin temel oranları ve biçimlendirme ilkeleri üzerinden yapılandırılmıştır.
- 2- Font, Latin alfabesinin geometrik yapıdaki estetik oran ve ölçü anlayışından da hareketle, daha ziyade ilköğretim 1. sınıfta yazı öğretilen örnek teşkil etmesi için oran ve ölçü ilişkilerinde baki değişikliklerle birlikte pedagojik açıdan kolay kavranılır ve daha işlevsel bir anlayış ile kurgulanmıştır.
- 3- Çocukta estetik algı, biyolojik ve psikik büyümesine uygun olarak kültürel çevresinin gelişimine bağlıdır. Bu nedenle ilk okuma yazma eğitimi alan çocukların harf yapılarını düzgün oluşturabilmeleri için onlara verilecek en yalın açıklama veya yönlendirmeler ile harflerin yapılabilmesi ve olabildiğince doğru ve düzgün başlanabilmesinin yanısıra işlevsellik temel alınmıştır.
- 4- Estetik yapılar genellikle simetrik ve karmaşık yapılar içerir. İşlevsel olarak düşünüldüğünde "TTKB Dik Temel Abece" fontu ise karmaşık olmayan, yalın veya basit kavramlarla açıklanabilen ve de izah edilebilen bir yapılandırma yönünesine sahiptir.
- 5- Büyüklükle soyut ses sembollerini olarak da ele alınabilecek olan harf yapılarının biçimlendirilmesini kolaylaştırılmıştır. Çocukların soyut şekilleri yapılandırmasını yönetebilmek ne kadar kolay ise "TTKB Dik Temel Abece" fontunun harflerini izah etmek, basit ve yalın sözcüklerle onları nasıl biçimlendirileceğini açıklamak da o kadar kolaydır.
- 6- Bu çerçevede ilk kez yazı öğretimi daha etkin ve verimli kılacak yeni ve özgün bir font tasarımı yapılmıştır.

Öst çizgi
yüksük uzantı
orta çizgi
x-yüksekliği
taban çizgisi
aşağı uzantı
alt çizgi

© NAMIK KEMAL SARIKAVAK - 2017 - T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI - TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI - ANKARA

(Şekil Örnek: 8 / TTKB Dik Temel Abece Fontu)

T.C. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
TTKB Dik Temel Abece Fontu

ABCÇDEFGĞ
HIIJKL MNOÖ
PRSŞTUÜVYZ
1234567890
abcçdefgğhıijkl
mnoöprsştuüv
yz @.,,:;?!-†*
+ - x ÷ = % { } / _ ( )

© NAMIK KEMAL SARIKAVAK - 2017 - T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI - TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI - ANKARA

(Şekil Örnek: 6 / 4-5-4 Majusküller ve Sayılar)

T.C. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
TTKB Dik Temel Abece Fontu Büyük Harfleri
Yapılandırma Yönergesi

ABCÇDEF
GĞHIIJKLM
NOÖPRSŞT
UÜVYZ
1234567890
TDKETBMM

© NAMIK KEMAL SARIKAVAK - 2017 - T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI - TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI - ANKARA

(Şekil Örnek: 7 / 4-5-4 Minusküller ve Noktalama İşaretleri)

T.C. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
TTKB Dik Temel Abece Fontu Küçük Harfleri
Yapılandırma Yönergesi

abcçdefgğh
ıijklmnoöprs
ştuüvyz
@.,,:;?!*+ - x ÷ = \$
= † % { - } / & (_)
M.K. Atatürk

© NAMIK KEMAL SARIKAVAK - 2017 - T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI - TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI - ANKARA

Görsel 46: TTKB Dik Temel Abece Fontu, Harf Yapılandırma İlkeleri panosu.

Görsel 47: TTKB Dik Temel Abece Fontu, Büyük ve Küçük Harfleri panosu.

Görsel 48: TTKB Dik Temel Abece Fontu Büyük Harfleri, Yapılandırma Yönergesi panosu.

Görsel 49: TTKB Dik Temel Abece Fontu Küçük Harfleri, Yapılandırma Yönergesi panosu.

Görsel 50: TTKB Dik Temel Abece Fontu, Karatahta Düzenlemesi panosu.

KAYNAKÇA

Bazerman, C. (2008). Handbook of Research on Writing: History, Society, School, Individual, Text, Published by Taylor & Francis Group.

Bickham, G. (1968). The Universal Penman; Engraved By G.B., Dover Publications, Inc.

Chappel, W. (1970). A Short History of the Printed Word, Knopf Press.

Christin, A. (Ed.) (2002). A History of Writing; from Hieroglyph to Multimedia, Published by Flammarion.

- Charpin, D. *The Mesopotamian Scribes*, s. 37-43.
- Dobias-Lalou, C. *The Greek Alphabet*, s. 233-240.
- Briquel, D. *The Script of Ancient Italy*, s. 245-253.
- Catach, N. *Spelling in France: Texts and Style*, s. 312-314.
- Le Men, S. *French and English Primers in the Eighteenth and Nineteenth Centuries*, s. 326-328.
- Fraenkel, B. *Literacy in Western Societies*, s. 329-331.

- Ferriss, L. (2016). *Bye-Bye, Cursive*, <http://www.chronicle.com/blogs/linguafranca/2016/10/23/bye-bye-cursive/> (Erişim: 30.06.2017)
- Folsom, R. (1990). *The Calligraphers' Dictionary*, Thames & Hudson Ltd., London.
- Gaur, A. (1994). *A History of Calligraphy*, Cross River Press.
- Gombrich, E. H. (1980). *Sanatın Öyküsü*, Remzi Kitabevi Yayınları.
- Harris, D. (1995). *The Art of Calligraphy*, Dorling Kindersley Ltd., London.
<http://www.dnealian.com/advantages.html> (Erişim: 23.03.2017)
<http://www.mynet.com/haber/iphone/guncel/bakan-yilmaz-acikladi-el-yazisi-kalkiyor-mu-2961593-1?share=1>
- <https://www.britannica.com/biography/Laurens-Janszoon-Coster>
<https://www.iampeth.com/artist/austin-norman-palmer> (Erişim: 23.03.2017)
<https://www.iampeth.com/artist/cp-zaner> (Erişim: 23.03.2017)
- Hutchinson, James., (1983), *Letters*, Van Nostrand Reinhold Publishing.
- Jessen, P. (Ed.) (1981). *Masterpieces of Calligraphy; 261 Examples, 1500-1800*, Dover Publications, Inc.
- Korkmaz, Z. (1992), *Atatürk ve Türk Dili: Belgeler, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu, Atatürk Dizisi, Sayı: 574.*
- Kunze, R. (1992). *DuMont's Handbuch Kalligraphie*, DuMont Buchverlag.
- Lovett, P. (2000). *Calligraphy & Illumination: A History & Practical Guide*, Harry N. Abrams, Inc.
- Sarıkavak, N. K. (2005). *Sayısal Tipografi 2; Batı'da ve Ülkemizde Sayısal Harf/font Tasarımcıları*, Başkent Üniversitesi Yayınları.
- Sarıkavak, N. K. (2014). *Çağdaş Tipografinin Temelleri*, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı.
- Sarıkavak, N. K. (2017). *Bir Tasarımcı/Eğitimci Bakış Açısıyla, İlk Okuma ve Yazma Öğretiminde Bitişik Eğik Yazı mı, Dik Temel Abece mi? (Konuya İlişkin 25 Adet Makale, Tez vb. Bilimsel İçerik İrdelenmesi ve Değerlendirme Raporu)*, H.Ü. G.S.F. Yazılar Dergisi, Güz 2017.
- Sarıkavak, N. K. (2017). *İlk Okuma Yazma Öğretiminde Yazı Kullanımının İrdelenmesi ve TTKB Dik Temel Abece Yazı Tasarımı Örneği*, D.P.Ü. Sanat ve Tasarım Dergisi, Özel Sayı, Güz 2017.
- Smith, J. (1998). *Creative Calligraphy*, Lorenz Books, Anness Publishing Ltd.
- Smits, S. (2016). *Handwriting on the National Curriculum*, <http://morrellshandwriting.co.uk/blog/schools-opting-teach-continuous-cursive/2016/08/22> (Erişim: 03.07.2017)
- Thomson, G. (2003). *Digital Calligraphy*, Watson-Guptill Publications, New York.
- Trubek, A. (2016). *The History and Uncertain Future of Handwriting* <http://bloomsbury.com/au/the-history-and-uncertain-future-of-handwriting-9781620402153/> (Erişim: 30.06.2017)
- Zaner, C. P. (1920). *Lessons in Ornamental Penmanship*, Published by Zaner-Bloser Company, Columbus, Ohio, USA (PDF belgesi).

Görsel Kaynakçası:

Görsel 1: MEB Tebliğler Dergisi, Kasım 1997-2482, s. 726, örnek:11.

Görsel 2: <http://www.mynet.com/haber/iphone/guncel/bakan-yilmaz-acikladi-el-yazisi-kalkiyor-mu-2961593-1?share=1>

Görsel 3: Sarıkavak, 2014, s. 155.

Görsel 4: Charpin, 2002, s. 42.

Görsel 5: Gombrich, 1980, s. 40.

Görsel 6: Yazar arşivi.

Görsel 7: Dobias-Lalou, 2002, s. 234.

Görsel 8: Folsom, 1990, s. 46.

Görsel 9: Briquel, 2002, s. 246.

Görsel 10: Briquel, 2002, s. 252.

Görsel 11: Briquel, 2002, s. 253.

Görsel 12: Briquel, 2002, s. 253.

Görsel 13: Chappel, 1970, s. 87.

Görsel 14: Chappel, 1970, s. 89.

Görsel 15: Jessen, 1981, plate 98b.

Görsel 16: Jessen, 1981, plate 80, 81.

Görsel 17: Jessen, 1981, plate 184a.

Görsel 18: Fraenkel, 2002, s. 330.

Görsel 19: Jessen, 1981, plate 192.

Görsel 20: Le Men, 2002, s. 326.

Görsel 21: Le Men, 2002, s. 327.

Görsel 22: Fraenkel, 2002, s. 331.

Görsel 23-24: Google, image research.

Görsel 25: C.P. Zaner, 1920, Lessons in Ornamental Penmanship, Published by Zaner-Bloser Company, Columbus, Ohio, USA.

Görsel 26: Anonim.

Görsel 27: Sarıkavak, 2005, s. 223.

Görsel 28: Sarıkavak, 2014, s. 177.

Görsel 29: Google, research image taraması, anonim.

Görsel 30: D'Nealian Writing Methods.

Görsel 31-33: Google, research image taraması, anonim.

Görsel 35-40: Yazar arşivi.

Görsel 41-43: Google, research image.

Görsel 44-50: Yazar arşivi.